

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
&
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΔΠΜΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Πολιτική οικονομία: ανθρωπολογική προσέγγιση της ανάπτυξης και της κρίσης»

ΣΟΦΙΑ ΑΒΡΑΜΙΔΟΥ
(Α.Μ. 3032202004001)

Επιβλέπων καθηγητής: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΛΙΑΡΓΚΟΒΑΣ

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
ΠΕΡΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ.....	σελ.5
ΠΕΡΙ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....	σελ. 8
ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	σελ.12
ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΦΤΩΧΕΣ ΧΩΡΕΣ..	σελ.14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ, ΑΝΕΡΓΙΑΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	σελ.15
Ιστορική επισκόπηση των οικονομικών κρίσεων και ανεργία	σελ.16
Οικονομικές κρίσεις και καπιταλισμός.....	σελ.17
Πόλεμοι και οικονομικές κρίσεις.....	σελ.19
Η μεγάλη κρίση του 1929.....	σελ.20
Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008.....	σελ.21
Από το κραχ του 1929 στο κραχ του 2008.....	σελ.23
Κοινωνία, ανεργία και κοινωνική αναπαραγωγή. Τάσεις, έρευνες	σελ.26
Οικονομική κρίση, μνημόνια, ανεργία στην Ελλάδα.....	σελ.30
ΠΕΡΙ ΤΗΛΕ-ΕΡΓΑΣΙΑΣ-ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ-ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	σελ.32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΙΝΔΙΑΣ.....	σελ.34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ- BRAIN DRAIN	σελ.37
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (LABOUR AND CAPITAL).....	σελ.38
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ-ΑΝΑΠΤΥΞΗ-ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ.....	σελ.40
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ.....	σελ.42
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	σελ.47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΓΕΩΡΓΙΑ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ,ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ..σελ.53

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΠΛΕΥΡΟ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΗ.....σελ.54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η ΒΙΩΣΙΜΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑ **COVID** ΕΠΟΧΗΣ.....σελ.56

ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΖΥΘΟΠΟΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ.....σελ.57

ΤΑΣΕΙΣ, ΙΔΕΕΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΛΥΣΕΙΣ.....σελ.58

ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ ΓΡΕΒΕΝΑ-ΚΑΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Η ΛΑΡΚΟ.....σελ.59

ΚΥΚΛΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ.....σελ.61

ΑΙΟΛΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ-ΕΛΕΑΤΕΝ.....σελ.62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΚΟΙΝΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΚΑΠ).....σελ.64

ΝΕΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ ΜΕ ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΕΙΦΟΡΙΑΣ....σελ.66

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ, ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΣΗ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ..σελ.67

ΚΥΚΛΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....σελ.70

ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ..σελ.72

ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ **VEGAN**.....σελ.74

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΕΠΙΣΤΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....σελ.75

ΚΡΙΣΙΜΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΓΕΩΡΓΙΑ.....σελ. 77

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ.....σελ.86

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.89

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- Η Ανάπτυξη διαφοροποιείται από τη μεγέθυνση (growth). Το ΑΕΠ είναι η πίτα της οικονομίας συνολικά. Μας ενδιαφέρει το πραγματικό ΑΕΠ όχι το φουσκωμένο. Πόσο ΑΕΠ παράγεται κάθε χρόνο . Αυτό είναι growth, η ανάπτυξη περιλαμβάνει και το growth και συνδέεται με την ποιοτική αλλαγή, την ποσοτική, το περιβάλλον, την παιδεία, υγεία που πρέπει να βελτιώνονται άλλως ανατρέπεται. Πρέπει να υπάρχει αειφόρος ανάπτυξη, βιώσιμη. Γι αυτό διαφοροποιείται από τη μεγέθυνση διότι συνδέεται με την ποιότητα ζωής (quality of life). Το growth είναι διαφορετικό από το development που είναι παραπάνω από το growth. Το inclusive growth είναι ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς, είναι ολιστική development που συμμετέχουν όλες οι κοινωνικές ομάδες. Η smart development συνδέεται με την ψηφιακή τεχνολογία (smart cities). Το growth είναι περιοριστικό αλλά απαραίτητο . Στην Ελλάδα χάσαμε 25% του ΑΕΠ στην κρίση και 10% μείωση του ΑΕΠ από την πανδημία. Σήμερα είμαστε τόσο πλούσιοι όσο το 2000, έχουμε 20 χρόνια χαμένα {μία γενιά}. Αυτό το ζήτημα βρίσκεται στην καρδιά του δημόσιου διαλόγου. Οι εργαζόμενοι χρησιμοποιούνται στην παραγωγή αλλά και για την ύπαρξη των συνταξιούχων. Τίθεται το ερώτημα τι είναι ανάπτυξη, όχι μόνο μεγέθυνση αλλά και ποιοι είναι οι δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης, έχουμε την εμπειρία των βιομηχανικά αναπτυσσόμενων χωρών.
- Τονίζεται η σημασία των μη οικονομικών παραγόντων, εξετάζεται η σχέση ανισότητας και οικονομικής ανάπτυξης και προτείνονται εναλλακτικοί τρόποι ανάπτυξης.

- ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

- **ΠΕΡΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ**

- Η οικονομική ανάπτυξη είναι πολυδιάστατη διαδικασία. Είναι δύσκολη η διάκριση οικονομικής και πολιτικής ανάπτυξης. Είναι κανονιστικός όρος η ανάπτυξη και η μεγέθυνση. Το κατά κεφαλή ΑΕΠ για το εισόδημα μας δείχνει την απόσταση φτώχειας-πλούτου. Στην Ελλάδα είχαμε μηδενική ανάπτυξη 20 χρόνια. Είναι κανονιστικός όρος για περισσότερο-λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.
- Όσον αφορά την οικ. ανάπτυξη ο A. Sen θέτει την ατομική ελευθερία στον πυρήνα της σύγχρονης οικονομίας. Η ελευθερία είναι βασικός σκοπός της ανάπτυξης και το πλέον αποτελεσματικό μέσο για 1) τη στήριξη της ευημερίας 2) την ανάπτυξη των ευκαιριών μιας χώρας. Στην καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων με συντελεστές παραγωγής εργασία και κεφάλαιο η απάντηση είναι να έχεις καμπύλη προς τα πάνω για την καταπολέμηση της φτώχειας και της ανασφάλειας.
- Δείκτες επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης είναι 1) κατά κεφαλή ΑΕΠ 2) Human Development Index (ΗΝ. ΕΘΝΗ) σχετικά με το βιοτικό επίπεδο, περιβάλλον, συγκοινωνίες κ.α. 3) Δείκτης ευτυχίας (μεγαλύτερος στις φτωχές χώρες) 4) Κανόνας του 70 υπολογίζει το χρόνο που απαιτείται ώστε μία μεταβλητή που αυξάνεται στο χρόνο να διπλασιαστεί η τιμή της 5) Σύγκλιση με ΕΕ 6) Δείκτης ποιότητας ζωής 7) μεταβλητή για το περιβάλλον, υγεία κ.α. (quality of life).
- Σύμφωνα με τον Β. Πεσμαζόγλου και το βιβλίο του « Πολιτική οικονομία της ανάπτυξης» λόγω της ατέλειας του ΑΕΠ κατά κεφαλήν ως δείκτη ανάπτυξης ,έχει καθιερωθεί από τον ΟΗΕ ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ) ο οποίος λαμβάνει υπόψη παραμέτρους όπως η υγεία του πληθυσμού-προσδόκιμο ζωής, το επίπεδο μόρφωσης –αναλφαριθμητισμός μαζί με την ευμάρεια -κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Εσχάτως συζητιέται η ενσωμάτωση σε αυτόν και ενός δείκτη ανισότητας.

- Σύμφωνα με τα Θεσμικά Οικονομικά και τον Douglas North, εξετάζονται τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα, το κόστος συναλλαγής (γραφειοκρατία), δωρεάν επιβάτης (δημόσια αγαθά, κίνημα καναπέ, δεν πληρώνω κ.α.).
- Κατά τους Acemoglu & Robinson (2020) οι θεσμοί ενισχύουν το δυναμικό του κάθε πολίτη να καινοτομεί, να επενδύει, να αναπτύσσεται π.χ. η Νορβηγία και η Νιγηρία έχουν κοινό το πετρέλαιο αλλά βασική τους διαφορά είναι οι θεσμοί. Στο βιβλίο με τίτλο *Γιατί αποτυγχάνουν τα έθνη?* Δίνεται η απάντηση γιατί δεν έχουν θεσμούς, inclusive – δεν εξαιρούν κάποιους, βοηθούν τους πολίτες π.χ. με δημοκρατικό πολίτευμα, Πανελλήνιες ΑΣΕΠ- αξιοπιστία, δημοσιονομικό κόφτη.
- Ο Πεσμαζόγλου (2020) υποστηρίζει ότι στον φαύλο κύκλο της φτώχειας, οι άνθρωποι έχουν ελάχιστα χρήματα τα οποία ξοδεύουν για την κάλυψη των βασικών τους αναγκών και δεν περισσεύει τίποτα για αποταμίευση, άρα ούτε για επένδυση και από την άλλη κάθε επένδυση είναι ασύμφορη, διότι η αγορά είναι πολύ μικρή και δεν θα βρεθούν αγοραστές δηλ «η φτώχεια γεννά φτώχεια».
- Από την δεκαετία του 1980 καθορίζονται ως βασικές ανάγκες των ανθρώπων, η τροφή, πρόσβαση σε νερό, στέγη, οι οποίες αν δεν καλύπτονται, έχουμε απόλυτη φτώχεια, ενώ διεθνείς οργανισμοί προσθέτουν την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και σε βασική εκπαίδευση. Υπολογίζεται ότι ένας εργαζόμενος ενήλικας χρειάζεται 1500 θερμίδες ημερησίως, άλλως κάτω από 1000 θερμίδες μιλάμε για λιμό, αλλά παίζει ρόλο και η ποιότητα της διατροφής.
- Στο όριο κάτω των 1,25 δολ. ημερησίως ζεις σε απόλυτη ένδεια, αλλά υπάρχει και το ζήτημα της ανισότητας, καθώς εντός φτωχών χωρών ένα μέρος του πληθυσμού ζει πλουσιοπάροχα πχ αξιωματούχοι.
- Το 2000 ο ΟΗΕ όρισε ως στόχους χιλιετίας: την καταπολέμηση της ακραίας φτώχειας και πείνας, τη θέσπιση της καθολικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, την προώθηση της ισότητας των φύλων, τη μείωση της βρεφικής θνησιμότητας, τη βελτίωση της υγείας των μητέρων, την καταπολέμηση των ασθενειών, την εξασφάλιση περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, που δεν επιτεύχθηκαν εξίσου ως το 2015, η καταπολέμηση της απόλυτης φτώχειας ήταν από τους πιο σημαντικούς και άμεσους στόχους. Με κατώφλι φτώχειας τα 2 δολ ημερησίως περισσότεροι από 2.5 δισ. άνθρωποι ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας δηλ το πρόβλημα παραμένει οξυμμένο.

- Η σύγχρονη συζήτηση περί σχετικής φτώχειας άπτεται των προβληματισμών περί «κοινωνικής περιθωριοποίησης» για τα άτομα που ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας αποκλεισμένοι από την πρόσβαση σε αγαθά που απολαμβάνουν οι περισσότεροι (Πεσμαζόγλου, 2020).
- Ο καθηγητής Angus Deaton εξέτασε τη σχέση φτώχειας δηλαδή χαμηλού ΑΕΠ και κακής υγείας, και βραβεύτηκε το 2015 με το βραβείο Νόμπελ. Οι μελέτες του αναδεικνύουν τη σημασία της κάλυψης βασικών αναγκών, όπως πρόσβαση σε πόσιμο νερό αλλά και της εφαρμογής μεθόδων προληπτικής ιατρικής. Συνδέοντας την μελέτη του με την ασκούμενη πολιτική, υποστηρίζει ότι η παροχή ξένης βοήθειας όπως γίνεται δεν είναι ο αποτελεσματικότερος τρόπος για να καλυφθούν οι ανάγκες των φτωχών (Deaton & Weil, 2015).
- Για το ζήτημα της αντιμετώπισης της φτώχειας με την ισόρροπή ανάπτυξη, ο Πεσμαζόγλου (2020) υποστηρίζει τη φιλοσοφία πίσω από τη θεωρία της μεγάλης ώθησης και της ισόρροπης ανάπτυξης, σύμφωνα με την οποία μία μεμονωμένη επένδυση σε συνθήκες φτώχειας δεν θα καρποφορήσει π.χ. υποδήματα, αλλά ένα συνεκτικό σύνολο συμπληρωματικών επενδύσεων, ιδίως σε προϊόντα ελαφριάς βιομηχανίας και καταναλωτικών ειδών μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα, βάζοντας τη χώρα σε αυτοτροφοδοτούμενη τροχιά ανάπτυξης (Nurkse, 1961).

- Η προσέγγιση του Nurkse συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε από τον Hirschman οποίος διατύπωσε την έννοια της μη ισόρροπης ανάπτυξης, σύμφωνα με την οποία η αναπτυξιακή διαδικασία δεν συντελείται ομαλά και ισόρροπα αλλά με άλματα, ασυνέχειες, ασυμμετρίες, με το κράτος να παίζει σημαίνοντα ρόλο μέσω έργων υποδομής, δρόμους, λιμάνια για να προσελκύσει επενδύσεις ιδιωτών, ή οι βιομήχανοι με εργοστάσια πιέζουν το κράτος να κάνει έργα υποδομής δρόμους, τραίνα αλλά και να αναπτύξει την εκπαίδευση για να διαθέτουν καλύτερο εργατικό δυναμικό, δηλ το ένα φέρνει το άλλο αλλά όχι με τρόπο γραμμικό και συνεχή αλλά με μη ισόρροπο τρόπο, τονίζοντας τον ρόλο του κράτους αλλά και των δεσμών που υπάρχουν ανάμεσα στις οικονομικές δραστηριότητες που καθορίζουν ορισμένους τομείς στρατηγικής σημασίας για την ανάπτυξη μιας χώρας.
- Σύμφωνα με τον Λιαργκόβα, στην Ελλάδα το 2017 βρίσκονταν αντιμέτωποι με τον κίνδυνο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού το 34,8% του πληθυσμού (3,7 εκατ άνθρωποι), έναντι 28,1% το 2008. Στην ΕΕ το αντίστοιχο ποσοστό έπεσε το 2017 στο 20,3%. Στην Ελλάδα σε συνθήκες φτώχειας βρίσκεται το 20,2% του πληθυσμού, σε συνθήκες ένδειας το 21,1%, ενώ ζει σε οικογένεια αντιμέτωπη με τον κίνδυνο της ανεργίας το 15,6% του πληθυσμού, ενώ τα αντίστοιχα μέσα ποσοστά στην ΕΕ είναι 16,9%, 6,9%, και 9,3% (Λιαργκόβας, 2020)

- ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

- ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ, ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

-

- Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 και προγενέστερες οικονομικές κρίσεις φέρνουν στο προσκήνιο του δημόσιου, πολιτικού και ερευνητικού ενδιαφέροντος το ζήτημα της ανεργίας και των κοινωνικών επιπτώσεων της, όπως και τις προσπάθειες των δρώντων υποκειμένων να πετύχουν την κοινωνική τους αναπαραγωγή σε κρίσιμες περιόδους.

- Ο κόσμος πορεύτηκε μέσα από ευρωπαϊκές επιλογές πρωταρχικά στο επίπεδο των οικονομικών σχέσεων και ο καπιταλισμός που ξεκίνησε που ξεκίνησε ως οικονομικό σύστημα, οργανώθηκε τους τελευταίους πέντε αιώνες, σε ένα συνολικό σύστημα σχέσεων σε όλα τα επίπεδα του κοινωνικού βίου.

- Διαχρονικά οι κρίσεις πέραν των οδυνηρών συνεπειών που έχουν για μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, αποτελούν εφελθήρια για ριζικές αλλαγές και ραγδαίες πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές και ιδεολογικές εξελίξεις. Ο Μάο Τσε Τουνγκ έλεγε «μεγάλη αναταραχή, θαυμάσια κατάσταση». Μια τέτοια κατάσταση μπορεί να αποδειχτεί όμως, δίκικοπο μαχαίρι. Π.χ. η Μεγάλη Ύφεση του μεσοπολέμου που ακολούθησε το κραχ του 1929, γέννησε τη μεταρρυθμιστική προσπάθεια New Deal -Roosevelt αλλά και το φαινόμενο του ναζισμού στη Γερμανία, αποτελώντας μία από τις βασικές αιτίες του Β Παγκοσμίου Πολέμου.

- Γέννησε όμως και μία άλλη επανάσταση στην οικονομική σκέψη, όπως εκφράστηκε από τη Γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος του Keynes. Θα συμβεί κάτι ανάλογο και στην τρέχουσα συγκυρία? Ο Posner του Πανεπιστημίου του Σικάγο, μέχρι πρόσφατα οπαδός της νεοφιλελεύθερης σχολής του Σικάγο, τωρινός θιασώτης του Keynes, απαντά θετικά (Μυλωνάκης, 2017).

Ιστορική επισκόπηση των οικονομικών κρίσεων και ανεργία

- Η βιομηχανική επανάσταση , η εκβιομηχάνιση, η δημογραφική επανάσταση τον 19^ο αιώνα μετέβαλαν γρήγορα και ριζικά τις κοινωνίες . Η τεράστια συσσώρευση κεφαλαίου οδήγησε ευρωπαϊκές αλλά και πολλές εξευρωπαϊκές κοινωνίες σε οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές που τις μεταμόρφωσαν ολοκληρωτικά.
- Η εκβιομηχάνιση συνοδεύτηκε από αντιδράσεις κατά της χρήσης των μηχανών στα εργοστάσια. `Σε μερικές περιπτώσεις , εργοστάσια δέχτηκαν επίθεση από εργάτες και τα μηχανήματά τους καταστράφηκαν, με την πεποίθηση ότι οι μηχανές, αντικαθιστώντας τους ειδικευμένους εργάτες, δημιουργούσαν εκτεταμένη ανεργία.
- Στην Αγγλία οι εξεγερμένοι ονομάστηκαν «λουντίτες» από το όνομα του ηγέτη τους Λουντ.
- Ριζοσπάστες στοχαστές ήταν οι ουτοπικοί σοσιαλιστές με γνωστούς τον Αγγλο Οουεν (1771-1858), τον Γάλλο Φουριέ , τον Ουίλιαμ Κινγκ, τον Λουι Μπλαν κ.α.
- Ο Οουεν , ιδιοκτήτης μεγάλου βαμβακουργείου στη Σκωτία, επιχειρηματολογούσε κατά της αστικής αντίληψης υποστηρίζοντας ότι το κίνητρο του κέρδους δεν πρέπει να διαμορφώνει την κοινωνική και οικονομική οργάνωση.
- Ο Οουεν παρείχε δωρεάν εκπαίδευση και κοινωνική ασφάλιση στους εργάτες του οι οποίοι θα αμείβονταν από τις κοινότητες με μοναδικό κριτήριο την πραγματική εργασία τους. Μείωσε τις ώρες εργασίας, απαγόρευσε την παιδική εργασία, βελτίωσε τις συνθήκες εργασίας και στέγασης των εργατών και παρόλα αυτά η επιχείρηση του απέφερε κέρδη.
- Πρότεινε επίσης τη δημιουργία παραγωγικών συνεταιρισμών (αγροτικές κοινότητες), οι οποίοι θα παρήγαγαν ότι ήταν αναγκαίο για τα μέλη και στη συνέχεια θα συνδέονταν μεταξύ τους σχηματίζοντας συνεταιριστικές κοινωνίες.

- Την ιδέα αυτή ο Οουεν την εφάρμοσε το 1824 στην Πολιτεία Ινδιάνα των ΗΠΑ με την ονομασία «Νέα Αρμονία» που λειτούργησε με επιτυχία έως το 1828 που το πείραμα απέτυχε, διότι δεν μπόρεσε να επιβιώσει μέσα στο καπιταλιστικό σύστημα. Οπαδοί του ίδρυσαν συνεταιριστική κοινότητα το 1830 στην Ιρλανδία που λειτούργησε με διακυμάνσεις για αρκετά χρόνια.
- Ο Γάλλος πολιτικός και δημοσιογράφος Μπλαν (1811-82) αντιτάχθηκε στην ανταγωνιστικότητα της νέας βιομηχανικής κοινωνίας, στην εκμετάλλευση της εργατικής τάξης και πρότεινε έλεγχο του κράτους μέσω της καθολικής ψηφοφορίας και μετατροπή του κράτους σε «τραπεζίτη των φτωχών». Πρότεινε την εγκαθίδρυση «συνεταιρισμών παραγωγής» δηλαδή ένα σύστημα εργαστηρίων που θα διευθυνόταν από τους εργάτες και θα παρείχε δουλειά και ασφάλιση σε όλους, οδηγώντας σε βαθμιαία εξαφάνιση της ιδιωτικής επιχείρησης μέσω του ανταγωνισμού. Τέτοια εργαστήρια λειτούργησαν στο Παρίσι κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1848.
- Ο Μπλάν υποστήριζε την εγκαθίδρυση εθνικών εργαστηρίων όπου άνδρες και γυναίκες θα εργάζονταν με μισθό δύο φράγκα την ημέρα και αν ήταν άνεργοι θα έπαιρναν ένα μικρότερο επίδομα. Αντίθετα, η κυβέρνηση δημιούργησε ένα άλλο τύπο εργαστηρίων, που ήταν ένα πρόγραμμα δημόσιων έργων μέσα και έξω από το Παρίσι, όπου επικρατούσε εκτεταμένη ανεργία.
- Τα επίσημα σχέδια πρόβλεπαν την απασχόληση όχι περισσότερων από 10-12 χιλιάδων εργατών σε έργα μέσα στην πόλη. Με την ανεργία στο ύψος του 65% στους οικοδομους και 51% στους υφαντουργούς και ράπτες, οι εργάτες κατέκλυσαν τα κυβερνητικά εργαστήρια φτάνοντας τις 66 χιλιάδες έως 120 σε λίγους μήνες.
- Η κυβέρνηση θεώρησε τα εργαστήρια δυσβάσταχτη οικονομική δαπάνη και σοβαρή απειλή για το κοινωνικό σύστημα. Τα εργαστήρια έκλεισαν σε όσους ήταν κάτοικοι του Παρισιού για λιγότερο από 6 μήνες, ενώ τα μέλη τους ηλικίας 18-25 χρόνων επιστρατεύτηκαν. Χιλιάδες εργάτες έχασαν τις αμειβόμενες από το κράτος εργασίες τους και την πιθανότητα επιβίωσης.
- Απελπισμένοι αντιστάθηκαν αλλά κατεστάλησαν από το στρατό και πολλούς επαρχιώτες. Θεωρήθηκαν σοβαρή επαναστατική απειλή (3000 εκτελέσεις και 12000 συλλήψεις) αλλά πλέον είχε διαμορφωθεί μία ταξική συνείδηση και μία εργατική τάξη, που το νεοφιλελεύθερο κράτος δεν μπορούσε να αγνοεί ανώδυνα, αλλά θα έπρεπε να συμμορφωθεί, ως ένα βαθμό, με τα αιτήματα (Burns,2006).

- *οικονομικές κρίσεις και καπιταλισμός*

-
- Από την στιγμή που εμφανίστηκαν οι μηχανές η παραγωγή δεν έπαψε να αυξάνει και οι οικονομικές-κοινωνικές δομές να μεταβάλλονται κατά τακτά, χρονικά διαστήματα.
- Η αδιάκοπη ανάπτυξη και αύξηση των πάντων και οι συχνές αναστατώσεις των δομών προκάλεσαν περιοδικές κρίσεις, με την πρώτη γενική κρίση πριν το 1850 όπως είδαμε. Ο 19^{ος} αιώνας έδειξε ότι οι κρίσεις αυτές όχι μόνο δεν επρόκειτο να σταματήσουν αλλά ούτε και αντιμετωπιστούν ανώδυνα πολλές φορές (Κρεμμυδάς, 2006).
- Η ανάπτυξη του βιομηχανικού καπιταλισμού χαρακτηρίζεται από μεγάλη αστάθεια. Τις περιόδους ευημερίας και επέκτασης της παραγωγής διαδέχτηκαν περίοδοι κάμψης και ανεργίας. Έχουμε να κάνουμε με κυκλικές, περιοδικές κρίσεις, οι οποίες προέρχονται από τον τρόπο λειτουργίας της σχέσης παραγωγή-τιμές και αντανακλούν στην αγορά και στην απασχόληση.
- Αυτές οι κυκλικές κρίσεις, μετά την κρίση του 1847 και πριν από τη μεγάλη του 1929, σημειώθηκαν κατά τα έτη 1857, 1866, 1873, 1883, 1890, 1900, 1913 και 1920. Οι κρίσεις αυτές δεν άγγιξαν με την ίδια ένταση όλες τις χώρες της Ευρώπης αλλά οι επιπτώσεις τους ήταν γενικές και ταξίδεψαν και εκτός Ευρώπης.
- Είναι χαρακτηριστικό ότι οι πιο σημαντικές κρίσεις εκδηλώθηκαν συγχρόνως στην Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία και ΗΠΑ δηλαδή στις περισσότερο αναπτυγμένες, καπιταλιστικές χώρες του κόσμου.

Σύμφωνα με τον Κρεμμυδά οι οικονομικές κρίσεις είναι τριών τύπων

- **A) κρίση παλαιού τύπου ή κρίση διατροφής.**
- Η τελευταία κρίση παλαιού τύπου έπληξε την Ευρώπη το 1848. Είναι κρίση κακής παραγωγής σιτηρών που οφειλόταν στις χαμηλές αποδόσεις της γεωργίας, λόγω χαμηλού επιπέδου τεχνικής ανάπτυξης την προβιομηχανική περίοδο και εξάρτηση της παραγωγής από τις καιρικές συνθήκες. Οι συνέπειες της κρίσης ήταν η αύξηση της τιμής των δημητριακών και της τιμής του ψωμιού, βασικής διατροφής κατά την προβιομηχανική περίοδο με αποτέλεσμα κακή διατροφή για τους αγρότες κυρίως, επιδημίες και θάνατος.

- **B) κρίση νέου τύπου ή κρίση καπιταλιστικού τύπου ή κρίση υπερπαραγωγής.**
- Αυτός ο τύπος κρίσης χαρακτηρίζεται από την επιβράδυνση ή την υποχώρηση της βιομηχανικής παραγωγής. Παρατηρείται πτώση των τιμών των προϊόντων, μείωση των μισθών, ελάττωση των κερδών, αύξηση των πτωχεύσεων, αύξηση του ποσοστού των αυτοκτονιών και γενίκευση της ανεργίας.
- Το αίτιο της κρίσης αυτής είναι η ανατροπή της ισορροπίας μεταξύ παραγωγής και κατανάλωσης. Η παραγωγή υπερβαίνει την «κοινωνική αγοραστική δύναμη», δηλ. υπάρχει υπερπροσφορά προϊόντων που οι αγοραστές δεν μπορούν να απορροφήσουν.
- Αυτό συμβαίνει γιατί οι καταναλωτές δεν διαθέτουν το ανάλογο εισόδημα . Η υπερπαραγωγή δεν είναι «απόλυτη» αλλά «σχετική « ως προς την αγοραστική δύναμη για τους εξής λόγους 1) αναρχία της παραγωγής, όπου η κάθε επιχείρηση προσπαθεί να αυξήσει στο μέγιστο δυνατό σημείο την παραγωγή και τις πωλήσεις της 2)τα εισοδήματα δεν ακολουθούν πάντα ούτε την κίνηση των τιμών ούτε την κίνηση της παραγωγής 3) πρέπει να λάβουμε υπόψη την άνιση κατανομή ανάμεσα στα κέρδη και τους μισθούς δηλ, ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις. Η κατανάλωση της πλειοψηφίας του πληθυσμού περιορίζεται λόγω του χαμηλού επιπέδου των εισοδημάτων.
- Η κρίση νέου τύπου εκδηλώνεται αρχικά στη σφαίρα της κυκλοφορίας του χρήματος με κύριο χαρακτηριστικό το χρηματιστηριακό κραχ και τις τραπεζικές πτωχεύσεις. Στη συνέχεια μεταφέρεται στον εμπορικό τομέα και στο τέλος προσβάλλει τη βιομηχανία με αποτέλεσμα το κλείσιμο των εργοστασίων και την εμφάνιση της ανεργίας.
- Η εμφάνιση της κρίσης στην κυκλοφορία του χρήματος οφείλεται στα φαινόμενα της χρηματιστηριακής κερδοσκοπίας με ανεξέλεγκτες και τεχνητές αυξήσεις στις τιμές των αξιών που τελικά καταλήγουν στην βίαιη και απότομη πτώση τους (κραχ) (Κρεμμυδάς, 2006).

- **Γ) κρίση μεικτού τύπου**

- Εμφανίστηκε κατά τη μετάβαση από το παλαιό καθεστώς στο καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής. Συνυπάρχουν τα χαρακτηριστικά της κρίσης παλαιού τύπου όπως ακρίβεια των σιτηρών , με τα χαρακτηριστικά της κρίσης νέου τύπου όπως κερδοσκοπία και χρηματιστηριακές κρίσεις . Παράδειγμα κρίσης μεικτού τύπου είναι η κρίση του 1846-1850.

- ***Πόλεμοι και οικονομικές κρίσεις***

- Ο πόλεμος είναι κατ'εξοχήν οικονομικό γεγονός, αλλά οι δύο Παγκόσμιοι πόλεμοι , που έγιναν σε διάστημα 32 χρόνων , σημείωσαν το τέλος των όποιων διαρκειών, καταστάσεων, φαινομένων με διάρκεια υπήρχαν πριν, και εγκατέστησαν στη ζωή των κοινωνιών τις συχνές διακοπές (P.Leon, ό.π., τόμος 5, σ. 7) .

• 1.4. η μεγάλη κρίση του 1929

-
- Σύμφωνα με τον Κρεμμυδά η οικονομική κρίση του 1929 απλώθηκε στις περισσότερες χώρες του κόσμου ,ακόμα και σε χώρες που δεν είχαν γνωρίσει κρίση τα προηγούμενα 150 χρόνια.
- Ήταν συγχρόνως μια κρίση υπερπαραγωγής και μια πιστωτική κρίση.
-
- Η κρίση αναπαραγωγής προήλθε από το γεγονός ότι το 1914 χώρες όπως ΗΠΑ, Ιαπωνία αύξησαν την παραγωγή για να καλύψουν ανάγκες των εμπολέμων ενώ «νέες» ή αποικιακές χώρες που μέχρι τότε πουλούσαν στην Ευρώπη βιομηχανικές και διατροφικές ύλες και αγόραζαν βιομηχανικά προϊόντα, υποχρεώθηκαν να ιδρύσουν δικές τους βιομηχανίες π.χ. βαμβακομηχανίες, μεταλλουργίες στη Λατινική Αμερική, Ινδίες, Αφρική.
-
- Οι ΗΠΑ μεταβλήθηκαν σε τραπεζίτη του κόσμου και διαθέτοντας ποσότητες χρήματος από την εξόφληση των χρεών του πολέμου, οι αμερικανικές τράπεζες δάνειζαν τεράστια ποσά στην Ευρώπη . Το διάστημα 1921-1928 οι ΗΠΑ επένδυσαν 8,5 δις. Δολάρια στο εξωτερικό ενώ οι οφειλέτες εξακολουθούσαν να δανείζονται για να πληρώσουν τους τόκους των προηγούμενων δανείων.
-

- Ξαφνικά , στις 19 Οκτωβρίου 1929 , έγινε το Κραχ στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης. Μεγάλος αριθμός αξιών , που δεν αντιστοιχούσαν σε τίποτα, διατέθηκε σε χαμηλές τιμές από τους κατόχους τους που είχαν απόλυτη ανάγκη ρευστού χρήματος ενώ πέντε εκατ. τίτλοι ξαναπουλήθηκαν.
- Η κατάρρευση επεκτάθηκε για πραγματικούς και ψυχολογικούς λόγους στις αμερικανικές επιχειρήσεις. Οι ιδιώτες δεν μπορούσαν να ξεπληρώσουν ότι είχαν αγοράσει επι πιστώσει και δεν αγόραζαν τίποτα πλέον. Οι εμπορικοί οίκοι ζητούσαν μάταια από τις Τράπεζες νέα βοήθεια αλλά και αυτές δεν μπορούσαν να βοηθήσουν όλο τον κόσμο. Τα εργοστάσια σταμάτησαν την παραγωγή , διατηρώντας ένα στοκ από προϊόντα που δεν μπορούσαν να πουλήσουν διότι ο κόσμος δεν αγόραζε. Μέσα σε λίγους μήνες 12 εκατ. εργάτες έμειναν άνεργοι και το υπόλοιπο του πληθυσμού εργαζόταν με πολύ χαμηλές αμοιβές και έτσι οι αγορές από το λιανικό εμπόριο σταμάτησαν.
- Η οικονομική κρίση πέρασε από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη. Η Γερμανία που διέθετε λίγα δικά της κεφάλαια, ζούσε από το τέλος του πολέμου χάρη στα δάνεια των ΗΠΑ και Αγγλίας. Όταν όμως σταμάτησαν τα δάνεια σταμάτησε και η παραγωγή με αποτέλεσμα 5 εκατ. άνεργοι το 1932.

1.5. η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008

-
-
- Σύμφωνα με τον Δημήτρη Μυλωνάκη, καθηγητή πολιτικής οικονομίας στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης, προς το τέλος της προηγούμενης δεκαετίας, συνέβησαν δραματικά γεγονότα στην οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών που επηρέασαν δραματικά ολόκληρο τον πλανήτη με την κρίση χρέους πολλών χωρών , ειδικά του ευρωπαϊκού νότου με τη χώρα μας να σέρνει το χορό.
- Στο τέλος του 2006 έσκασε η φούσκα των ακινήτων στις ΗΠΑ ,γεγονός που οδήγησε σε αλυσιδωτές αντιδράσεις με κορυφαία την χρεοκοπία της Λίμαν Μπράδερς στις 14/9/2008 ,ενός τραπεζικού κολοσσού με πάνω από 150 χρόνια ζωής.
- Είχε προηγηθεί στις 7/9 επιχείρησης διάσωσης δύο κολοσσιαίων οργανισμών που εγγυώνται τα στεγαστικά δάνεια στις ΗΠΑ, της FREDDIE MAC , FANNIE MAE η οποία κατά τον Roubini του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης, αποτέλεσε τη μεγαλύτερη κρατικοποίηση που γνώρισε η ανθρωπότητα , αλλά δεν κατεύνασε την κατάσταση. Στις 15/9 η κυβέρνηση των ΗΠΑ εθνικοποιεί την AIG ενώ το αμερικανικό χρηματοπιστωτικό σύστημα οδηγείται στα όρια της πλήρους κατάρρευσης.
- Στις 11.00 το πρωί η Ομοσπονδιακή Τράπεζα διαπιστώνει απόσυρση 550 δις δολαρίων μέσα σε δύο ώρες. Το Υπουργείο Οικονομικών διοχέτευσε στην αγορά 105 δις δολάρια αλλά δεν αντέστρεψε την κατάσταση. Οι αρχές αποφάσισαν να σταματήσουν τους λογαριασμούς, να ανακοινώσουν εγγύηση 250.000 δολ. ανα λογαριασμό για να σταματήσει ο πανικός.
- Εάν δεν το είχαν κάνει στις 14.00 το απόγευμα 5.5 τρις δολ. θα είχαν αποσυρθεί από την χρηματαγορά των ΗΠΑ με συνέπεια την κατάρρευση ολόκληρης της αμερικανικής οικονομίας αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας μέσα σε 24 ώρες. Θα ήταν το τέλος του οικονομικού και πολιτικού μας συστήματος όπως το γνωρίζουμε (Skidelsky , 2009).

- Το κρίσιμο ερώτημα κατά τον Μυλωνάκη είναι τι έσωσε την παγκόσμια οικονομία από την ολοσχερή κατάρρευση τον Σεπτέμβρη του 2008. Δύο ενέργειες 1) η σωτηρία των τραπεζών και άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων από το κράτος με χρήματα των φορολογουμένων και 2) το χρήμα που διοχετεύτηκε στην οικονομία από την κυβέρνηση Μπους.
- Ξαφνικά η αγορά έπαψε να είναι η λύση δια πάσαν νόσον και το κράτος κλήθηκε να παίξει το ρόλο του από μηχανής θεού. Το εντυπωσιακό είναι ότι τίποτα από αυτά δεν προβλεπόταν από την κυρίαρχη οικονομική σκέψη. Ακόμα και η Βασίλισσα της Αγγλίας, σε επίσκεψη στο London School of Economics τον Νοέμβριο του 2008, αναρωτήθηκε «γιατί κανείς δεν αντιλήφθηκε την χρηματοπιστωτική κρίση που ερχόταν?»
- Και όμως τα σημάδια και τα μηνύματα ήταν πολλά. Οι Eichengreen & Borbo (2002), έχουν μετρήσει 139 χρηματοπιστωτικές κρίσεις σε όλο τον κόσμο ανάμεσα στη δεκαετία του 1970 και το 1997, συμπεριλαμβανομένης της Μαύρης Δευτέρας του Οκτωβρίου του 1987, όταν ο δείκτης Dow Jones έχασε 23% μέσα σε μία ημέρα, και της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 1997 στην Ανατολική Ασία που εξελίχθηκε σε περιφερειακή κρίση ολόκληρης της ΝΑ Ασίας και συμπαρέσυρε την Αργεντινή και τη Ρωσία.
- Σε αυτές μπορεί να προστεθεί και η δική μας χρηματιστηριακή κρίση του 1999. Την περίοδο 1945-1971, εποχή του ρυθμιζόμενου καπιταλισμού, ο αριθμός των χρηματοπιστωτικών κρίσεων στις 38 (Wolf & Callinicos, 2010). Η διαφορά όλων αυτών των κρίσεων με την παρούσα είναι ότι δεν έλαβαν παγκόσμια διάσταση. Παρόλα αυτά δεν άκουσαν το μήνυμά τους, έπεσαν σε αυτιά κωφών (Μυλωνάκης, 2011).

- Είναι χαρακτηριστικό ότι πριν την οικονομική κρίση του 2008, πολλοί φοιτητές τελείωναν τα οικονομικά χωρίς να ακούσουν ποτέ τις λέξεις οικονομική κρίση και η κατάσταση αυτή δεν έχει αλλάξει ακόμα και σήμερα, διότι στον πυρήνα της κυρίαρχης οικονομικής σκέψης υπήρχε η άποψη ότι οι αγορές λειτουργούν αποτελεσματικά.
- Όλα αυτά κατέρρευσαν με πάταγο τον Σεπτέμβριο του 2008. Τα σημάδια ότι δεν πήγαινε καλά η κυρίαρχη οικονομική σκέψη ήταν πολλά π.χ. στις 7 Σεπτεμβρίου 2006, πρίν σκάσει η φούσκα στην αγορά ακινήτων, ο Roubini του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης είπε σε ομιλία του στο ΔΝΤ ότι οι ΗΠΑ βρίσκονται ενώπιον κατάρρευσης των τιμών των ακινήτων με συνέπεια την μειωμένη εμπιστοσύνη των καταναλωτών και ύφεση της οικονομίας.
- Υποστήριξε ότι οι ιδιοκτήτες ακινήτων, σταδιακά θα δυσκολεύονται να αποπληρώσουν τα δάνειά τους και το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα θα οδηγηθεί σε αδιέξοδο.
- Ο οικονομολόγος του ΔΝΤ Banerji απάντησε ότι οι προβλέψεις του Roubini δεν βασίζονταν σε μαθηματικά μοντέλα και τις απέρριψε ως προβλέψεις ενός πεσιμιστή, το οποίο αποδεικνύει ότι βασικό πρόβλημα της οικονομικής επιστήμης είναι η κατασκευή μη ρεαλιστικών μαθηματικών υποδειγμάτων που δεν εξηγούν απολύτως τίποτα (Μυλωνάκης, 2011).
- Σύμφωνα με τον Κεινς «οι ιδέες των οικονομολόγων και των πολιτικών φιλοσόφων, τόσο οι σωστές όσο και οι λαθεμένες, είναι πιο ισχυρές απ'ότι συνήθως πιστεύεται. Στην πραγματικότητα ο κόσμος δεν κυβερνάται από τίποτα άλλο».
-
- Παρά την αλήθεια αυτή τα καθοριστικά αίτια της κρίσης θα πρέπει να αναζητηθούν στις εξελίξεις στην πραγματική οικονομία και στο κυρίαρχο μοντέλο ανάπτυξης που εφαρμόστηκε τις τελευταίες δεκαετίες.

- **1.6 Από το κραχ του 1929 στο κραχ του 2008, και από τον Keynes στον Friedman**

- Μέχρι το κραχ του 1929, η άποψη που επικρατούσε στην κυρίαρχη νεοκλασική οικονομική ήταν ότι οι αγορές είναι αποτελεσματικές και εάν αφεθούν μόνες τους τείνουν να επανέλθουν αυτόματα σε ισορροπία με πλήρη απασχόληση.
- Η πίστη αυτή βασίστηκε σε δύο παραδοχές: 1) η προσφορά δημιουργεί αυτόματα τη ζήτηση (νόμος Say) και οι μισθοί και τα κέρδη που πληρώνονται κατά τη διάρκεια της παραγωγής των αγαθών ισούνται με το συνολικό ποσό που χρειάζεται για την αγορά τους δηλ. όλη η προσφορά αγαθών θα απορροφηθεί από τη ζήτηση. Εάν αυτό είναι αλήθεια αποκλείεται η πιθανότητα κρίσεων. 2) δεύτερη παραδοχή είναι ότι η ανεργία είναι αποτέλεσμα των υψηλών μισθών και επομένως μία μείωση των μισθών θα επανέφερε την οικονομία στην πλήρη απασχόληση, μέσω της αύξησης των κερδών και της συνεπαγόμενης αύξησης των επενδύσεων.
- Το αποτέλεσμα αυτών των πεποιθήσεων ήταν να αφεθεί η αγορά, μετά το κραχ του 1929, ελεύθερη να επιτελέσει το έργο της, χωρίς καμία παρέμβαση. Συνέπεια αυτής της απραξίας ήταν η μεγαλύτερη κρίση και ύφεση του 20^{ου} αιώνα, καθώς η χρεοκοπία μιας επιχείρησης ή μιας τράπεζας παρέσυρε στην κατάρρευση και άλλες, οδηγώντας την οικονομία σε σπιράλ θανάτου.
- Η δραματική πτώση στην παραγωγή λόγω κρίσης, σε συνδυασμό με τη μαζική ανεργία και την κοινωνική εξαθλίωση μεγάλου μέρους του πληθυσμού, κλόνισε την αξιοπιστία της νεοκλασικής θεωρίας και την εμπιστοσύνη στις αυτορυθμιζόμενες δυνάμεις της αγοράς και επιπλέον δεν προσέφερε καμία λύση στο φλέγον ζήτημα της κρίσης και της ανεργίας (Μυλωνάκης, 2011).
- Το κενό ήρθε να καλύψει ο Keynes με το έργο του *Γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος*.
- Σκοπός του Keynes ήταν να βελτιώσει τον καπιταλισμό και όχι να τον αντικαταστήσει με κεντρικό στόχο την αποκατάσταση της πλήρους απασχόλησης. Έτσι το επίπεδο ανάλυσης μετατοπίζεται από το άτομο και τον ορθολογιστή homo economicus στο μακροοικονομικό επίπεδο και ο Keynes θεωρείται ο ιδρυτής της μακροοικονομικής.
- Ο Keynes αναιρεί σε αυτό το βιβλίο το νόμο του Say, την αντίληψη των αυτορυθμιζόμενων αγορών, όπως και την άποψη ότι το φάρμακο για την ανεργία είναι η μείωση των μισθών. Αντίθετα προτείνει την έννοια της ανεπαρκούς ζήτησης ως το βασικότερο αίτιο της κρίσης και συνεπώς το φάρμακο για την έξοδο από την κρίση και την αποκατάσταση της πλήρους απασχόλησης είναι η ενεργή παρέμβαση του κράτους για την τόνωση της ζήτησης με μείωση των επιτοκίων ή αύξηση των κρατικών δαπανών.

- Με τον KEYNES επανέρχεται το πολιτικό στοιχείο στην οικονομική σκέψη , ενώ εξέφρασε την απαξίωση του για τις χρηματοπιστωτικές αγορές, οι οποίες κυριαρχούνται από βραχυχρόνια κερδοσκοπία και παρομοιάζει τη λειτουργία τους με καζίνο (Harman & Krugman 2009).
- Η περίοδος μετά τον Πόλεμο (1945-1970) που έχει χαρακτηριστεί ως χρυσή εποχή του καπιταλισμού φέρει την σφραγίδα του Κεϊνς και είναι η εποχή της παραδοσιακής σοσιαλδημοκρατίας, αλλά και της επιτυχημένης κευνσιανής παρεμβατικής πολιτικής που έκανε τον πρόεδρο των ΗΠΑ Νίξον να πει «είμαστε όλοι κευνσιανοί τώρα».
- Ήταν εποχή ραγδαίας ανάπτυξης σε όλο τον δυτικό κόσμο, χαμηλής ανεργίας, χαμηλού πληθωρισμού, αύξησης του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων , και επέκταση του κράτους πρόνοιας με αναδιανεμητικές πολιτικές αλλά και δραματική αύξηση των στρατιωτικών δαπανών λόγω Ψυχρού Πολέμου .
- Αυτό το σύστημα θρυμματίζεται τέλος της δεκαετίας του 1960 και αρχές δεκαετίας του 1970 με την απόφαση των ΗΠΑ να θέσουν τέρμα στη μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό και επανεμφανίζονται οι κυκλικές κρίσεις, οι οποίες επαναλαμβάνονται το 1974 και το 1979-1980 που συνδυάζονται με τις πετρελαικές κρίσεις του 1970 .
- Αποτέλεσμα είναι η εμφάνιση του προβλήματος του στασιμοπληθωρισμού δηλ. ταυτόχρονη ύπαρξη υψηλού πληθωρισμού με χαμηλή ή αρνητική ανάπτυξη και υψηλά ποσοστά ανεργίας, ενώ συνοδεύεται από δημοσιονομική κρίση και απαρχή των μεγάλων δημοσίων ελλειμμάτων.
- Αυτά σημαίνουν και κατάρρευση του κευνσιανισμού ως σχολής οικονομικής σκέψης αλλά και ως εργαλείου άσκησης οικονομικής πολιτικής. Τη θέση του παίρνει ο Μονεταρισμός της σχολής του Σικάγο με τον Φριντμαν, η Νέα Κλασική Σχολή και η Νέο-αυστριακή Σχολή του Χαγιεκ, που εκπροσωπούν την ιδεολογία του νεοφιλελευθερισμού στην οικονομία.
- Τις χρονιές 1979, 1980 κυριαρχεί ο νεοφιλελευθερισμός στο πολιτικό σκηνικό με τις εκλογές των Θάτσερ στην Αγγλία και Ρήγκαν στις ΗΠΑ , η παγκόσμια οικονομία μπαίνει σε βραδείς ρυθμούς ανάπτυξης στη Δύση και Ιαπωνία αλλά αναπτύσσονται γρήγορα η Κίνα, Ινδία κ.α.
- Οι κευνσιανές πολιτικές έχουν απαξιωθεί από τις κρίσεις της δεκαετίας του 1970 και αντικαθίστανται από μία νέα οικονομική πολιτική, σύμφωνα με τα δόγματα του Μονεταρισμού και της Νέας Κλασικής Οικονομικής, που συνίστανται σε:

- 1) ο στόχος της πλήρους απασχόλησης εξαφανίζεται από την κυβερνητική πολιτική εφόσον σύμφωνα με το νέο κυρίαρχο δόγμα, υπάρχει ένα φυσικό ποσοστό ανεργίας, το οποίο οι κυβερνήσεις δεν μπορούν να αλλάξουν και το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να κρατούν την προσφορά του χρήματος σταθερή και να αφήνουν τα υπόλοιπα στην ελεύθερη αγορά δηλ. επανέρχεται το δόγμα περί αποτελεσματικότητας των αγορών.

Ο ορθολογιστής, εγωιστής homo economicus επιστρέφει δριμύτερος με ορθολογικές προσδοκίες σε μια εικονική πραγματικότητα όπου τα οικονομούντα άτομα κάνουν πάντα τέλειες προβλέψεις χωρίς ανθρώπινο σφάλμα, με τέλεια πληροφόρηση και χρησιμοποιούν το σωστό μοντέλο της οικονομίας σύμφωνα με την φιλελεύθερη ιδεολογία όπως εκφράζεται και στη ρήση της Θάτσερ «δεν υπάρχει κοινωνία, υπάρχουν μόνο άτομα».

- 2) Το άτομο και η οικονομία αυτονομούνται από τον κοινωνικό περίγυρο και αυτό αντανακλάται και στη συνθήκη του Μάαστριχτ που εμπεριέχει μόνο νομισματικούς στόχους (δημόσιο χρέος, πληθωρισμός κ.α.) χωρίς αναφορά σε κοινωνικούς στόχους, στην ανάπτυξη, την πλήρη απασχόληση κ.α. Για την εφαρμογή αυτών των πολιτικών χρειαζόταν μια ανεξάρτητη Κεντρική Τράπεζα, αποστασιοποιημένη από τον δημοκρατικό έλεγχο και αγνόησαν τους κινδύνους από την έκρηξη τιμών σε αγορές όπως η αγορά ακινήτων και χρηματοπιστωτικών προϊόντων (Μυλωνάκης, 2011).

- Το φαινόμενο της υπερδιόγκωσης του χρηματοπιστωτικού τομέα έχει ονομαστεί χρηματιστικοποίηση. Οι εμπορικές τράπεζες αναμίχθηκαν σε κερδοσκοπικές δραστηριότητες στις αγορές ακινήτων, σε καταναλωτικά και στεγαστικά δάνεια σε νοικοκυριά.

- Η κατάρρευση τριών δεκαετιών νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής συνοδεύτηκε από την έκρηξη του χρέους μεταξύ των δεκαετιών 1980-2000. Το πρόβλημα όμως είναι ότι το χρηματοπιστωτικό σύστημα πληρώνει κέρδη, μισθούς, μοιράζει δάνεια αλλά δεν παράγει τα προϊόντα που θα αγοραστούν με αυτά και άρα η υπερδιόγκωση δεν αντανακλά τις εξελίξεις στην πραγματική οικονομία.
- Αποτέλεσμα να δημιουργούνται φούσκες, που είναι τεχνητές αυξήσεις σε αγαθά ή περιουσιακά στοιχεία αλλά δεν αντανακλούν τα πραγματικά δεδομένα των αντίστοιχων αγορών. Με τέτοιες φούσκες βγήκε η οικονομία των ΗΠΑ από τις υφέσεις των δεκαετιών του 1980, 1990, 2000 αλλά όταν έσκασε η φούσκα στην αγορά ακινήτων το 2006 προκάλεσε στην παγκόσμια οικονομία, την μεγαλύτερη κρίση των τελευταίων 80 χρόνων και μία βαθιά ύφεση (Harman, 2008).
- **1.7 Κοινωνία, ανεργία & κοινωνική αναπαραγωγή. Σύγχρονες τάσεις και έρευνες**
- Στον συλλογικό τόμο που πραγματεύεται τα θέματα κοινωνίας, ανεργίας και κοινωνικής αναπαραγωγής, με επιμέλεια των καθηγητών Χριστίνας Καρακιουλάφη και Μάνου Σπυριδάκη, παρουσιάζονται πολλές τάσεις και έρευνες από τον διεθνή και ελληνικό χώρο.
- Οι έρευνες που εστιάζουν στην ανεργία των γυναικών είναι του Pedro Araujo σε κεραμοποιία της Πορτογαλίας, της NOELLEBURGI σε κλωστοϋφαντουργία της Γαλλίας, της Αλεξάνδρας Κορωναίου και Αλέξανδρου Σακελλαρίου για τις απολυμένες της PALCO. Σε θέματα ανεργίας ανεξαρτήτως φύλου εστιάζουν οι έρευνες του DIDIERDEMAZIETE σε Παρίσι, Τόκιο, Σάο Πάολο, της Suzana Narotzky για την κοινωνική αναπαραγωγή σε παλιά βιομηχανική περιοχή της Ισπανίας, του Pardo σε μετανάστες στη Νάπολη, της Manuella Fuentes σε απολυμένους της Μουλινέξ στη Γαλλία το 2001.
- Σημαντικές είναι οι έρευνες της Ελένης Γιαννακοπούλου και Μάνου Σπυριδάκη σε δεύτερη γενιά Αλβανών μεταναστών στη χώρα μας, του Κώστα Γουρζή και Στέλιου Γκιάλη για την υποαπασχόληση στον ελληνικό χώρο τα πρόσφατά έτη, της Αριστέας Κουκιαδάκη-Χαράς Κοκκίνου για την επισφάλεια της απασχόλησης στην ελληνική αγορά εργασίας. του Γιώργου Μπιθυμήτη-Ορέστη Παπαδόπουλου για την κατάρτιση ανέργων στον κλάδο του τουρισμού, της Δέσποινας Παπαδοπούλου για την ανεργία την περίοδο οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, του Μιχάλη Πέτρου για την επιστροφή αστών από την πόλη στην ύπαιθρο και του Μιχάλη Χριστοδούλου που εξετάζει την ανεργία μέσα από ποιοτικές μεθόδους.

- **Η έρευνα** της Ελένης Γιαννακοπούλου και Μάνου Σπυριδάκη, εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο η δεύτερη γενιά αλβανών μεταναστών που φοιτά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στη χώρα μας, επιχειρεί να μεταβεί από το σχολείο στην αγορά εργασίας, σε συνθήκες οξείας οικονομικής κρίσης και εργασιακής επισφάλειας. Σύμφωνα με τους συγγραφείς οι συγκεκριμένοι έφηβοι, αποστασιοποιούνται εν μέρει από το οικογενειακό habitus, επιστρατεύουν την ατομικότητά τους και φαίνονται έτοιμοι να αναλάβουν πρωτοβουλίες υψηλού ρίσκου. Στοχεύουν στην ανοδική κοινωνική κινητικότητα, χαράσσουν σχέδια για μια καλύτερη ζωή, υιοθετούν στρατηγικές υπέρβασης της επισφάλειας. Παρά την οικονομική κρίση και την χαμηλή κοινωνικοοικονομική τους αφετηρία οι μαθητές αυτοί δεν παθητικοποιούνται αλλά ως δρώντα υποκείμενα υιοθετούν δικές τους πρακτικές κινητικότητας και μετάβασης.
- **Η έρευνα** του Κώστα Γουρζή και Στέλιου Γκιάλη, εστιάζει στο φαινόμενο της υποαπασχόλησης στον ελληνικό χώρο τα πρόσφατα έτη. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι, η υποαπασχόληση πυροδοτείται από τις πολιτικές υποτίμησης της εργατικής τάξης και συνδέεται με το γενικότερο φαινόμενο της ευέλικτης και επισφαλούς εργασίας με όλο και πιο δυσμενείς όρους. Επιπλέον υποστηρίζουν ότι η υποαπασχόληση τείνει να παίρνει τη μορφή συγκαλυμμένης ανεργίας, με δεδομένο ότι οι αμοιβές κυμαίνονται κάτω από το όριο της φτώχειας, ενώ οι υποαπασχολούμενοι είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στον κίνδυνο της ανεργίας. Το κείμενο είναι μία κριτική ματιά και ανάλυση στην έννοια της οικονομικής αναδιάρθρωσης, των αλλαγών στις αγορές εργασίας, την υποαπασχόληση, το πλεονάζον εργατικό δυναμικό, τις επισφαλείς μορφές απασχόλησης σε περιβάλλον έντονης καπιταλιστικής κρίσης. Οι συγγραφείς διερευνούν αν υπάρχει περαιτέρω επέκταση της υποαπασχόλησης στη χώρα δεδομένου ότι από το 2008 τα ποσοστά της μη εθελοντικής μερικής απασχόλησης ήταν ήδη υψηλά.
- **Η έρευνα** της Αλεξάνδρας Κορωναίου και Αλέξανδρου Σακελλαρίου, αφορά τα ευρήματα μιας αδημοσίευτης ποιοτικής έρευνας το 2003 για τις απολυμένες γυναίκες της Palco, μιας προπολεμικής ελληνικής επιχείρησης κλωστοϋφαντουργίας, που αγοράστηκε το 1985 από τη γερμανική Sisser, απασχολώντας κυρίως γυναίκες. Η επιχείρηση σε αναζήτηση φθηνών εργατικών χεριών, προχώρησε σταδιακά σε απολύσεις με αποκορύφωμα την μαζική απόλυση 500 γυναικών το 2003, ενώ το εργοστάσιο έκλεισε οριστικά και μεταφέρθηκε στη Βουλγαρία. Η απώλεια της εργασίας και η ανεργία δημιούργησε αρνητικά συναισθήματα στις απολυμένες και επηρέασε τις σχέσεις με την οικογένεια και τον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο.

- **Η έρευνα** του Μιχάλη Πέτρου , εξετάζει τις κοινωνικοπολιτισμικές και πολιτικές διαστάσεις της επιστροφής αστών από την πόλη στην ύπαιθρο, τις διαστάσεις της οικονομικής αναζωογόνησης της υπαίθρου ή την κρυφή προλεταριοποίηση των εισερχομένων αστών στον αγροτικό χώρο. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι τα τελευταία χρόνια, εν μέσω οικονομικής κρίσης, η ύπαιθρος προβάλλεται ως χώρος ελκυστικός για καλύτερη ζωή και ενδιαφέρουσες ευκαιρίες απασχόλησης, μέσα από τα αδιέξοδα της μισθωτής εργασίας και της υποβάθμισης της ποιότητας της αστικής ζωής. Στον δημόσιο λόγο των πολιτικών και των ΜΜΕ προβάλλονται με έμφαση οι ευκαιρίες των αγροτικών περιοχών για επενδύσεις, απασχόληση και έξοδο από την εργασιακή ανασφάλεια αλλά παραβλέπεται το γεγονός ότι και οι ίδιοι οι αγρότες, βάλλονται από τις επιπτώσεις της κρίσης και τα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής.
- **Η έρευνα-κείμενο** του Μιχάλη Χριστοδούλου, εστιάζει στη λογική της αφηγηματικής αιτιότητας ,σε σύγχρονες ανθρωπολογικές έρευνες οι οποίες εξηγούν την εργασία και ανεργία μέσα από ποιοτικές μεθόδους.
- Σύμφωνα με τους Χριστίνα Καρακιουλάφη και Μάνο Σπυριδάκη όλες οι ανωτέρω έρευνες για την εργασία, ανεργία, κοινωνική αναπαραγωγή , αποτελούν θετική συμβολή στη θέαση των ζητημάτων αυτών, πίσω από άψυχες στατιστικές κατηγορίες και αναδεικνύουν τις φωνές των υποκειμένων και τις πρακτικές τους με σκοπό να πετύχουν τους όρους της κοινωνικής αναπαραγωγής στην τρέχουσα κρίσιμη περίοδο που βιώνουμε.

• 1.8 οικονομική κρίση, μνημόνια, ανεργία στην Ελλάδα

- Ο καθηγητής οικονομικών Παναγιώτης Λιαργκόβας στο βιβλίο του «Δέκα χρόνια κρίση, τρία μνημόνια και μία πανδημία», (2020), υποστηρίζει ότι στα χρόνια των μνημονίων, η ανεργία ήταν το μεγαλύτερο πρόβλημα της χώρας και θα εξακολουθήσει για πολλά χρόνια να αποτελεί τη μεγαλύτερη πληγή για την κοινωνία μας.
- Η ριζική αντιμετώπιση του προβλήματος απαιτεί συνεχείς, ανοδικούς ρυθμούς ανάπτυξης, κάτι δύσκολο παγκοσμίως. Όσον αφορά τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, υπερίσχυσε η επιχειρησιακή συλλογική σύμβαση εργασίας έναντι της κλαδικής.
- Ως προς το ζήτημα των ομαδικών απολύσεων, καταργήθηκε η διοικητική προέγκριση τους και το υπουργικό βέτο ενώ το Ανώτατο Συμβούλιο Εργασίας ελέγχει τη νομιμότητα της απόφασης απόλυσης και αποτελεί ένα μη κυβερνητικό όργανο.
- Ο ρόλος του ΟΑΕΔ θα είναι σημαντικός για την παροχή πληροφοριών μέσω των εργασιακών συμβούλων προς τους απολυμένους, ενώ συγχρόνως η εταιρεία που προβαίνει σε απολύσεις οφείλει να υποβάλει ένα κοινωνικό σχέδιο που θα αφορά τον περιορισμό των κοινωνικών συνεπειών των απολύσεων. Δηλαδή μπορεί να μην τροποποιήθηκε το όριο των ομαδικών απολύσεων, με την κατάργηση του υπουργικού βέτο οι απολύσεις διευκολύνονται, εφόσον απαιτείται μόνο μια κοινοποίηση της απόφασης της απόλυσης (Λιαργκόβας, 2020).
- Το Ανώτατο Συμβούλιο Εργασίας θα είναι θεσμικά υπεύθυνο για τον συντονισμό και την εποπτεία του σχεδίου δράσης που αφορά την φύση και έκταση της αδήλωτης εργασίας.
- Για το φλέγον ζήτημα της παραμονής των νέων στη χώρα επισημαίνεται ότι η οικονομική κρίση και η ανεργία οδηγεί στην «αναγκαστική» μετανάστευση στο εξωτερικό χιλιάδων νέων ανθρώπων.
- Η Ελλάδα και στο παρελθόν είχε γνωρίσει μεταναστεύσεις των παιδιών της, αλλά αυτή τη φορά δεν μετανάστευσαν νέοι που εγκατέλειπαν τις αγροτικές καλλιέργειες, ούτε ανειδίκευτοι εργάτες αλλά νέοι με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και επιστημονικά προσόντα. Υπήρξε «brain drain» όχι ως επιλογή ανάμεσα σε πολλές άλλες εναλλακτικές αλλά ως αναγκαστικός μονόδρομος λόγω αναξιοκρατίας, αδιαφάνειας, πελατειακών σχέσεων και διαφθοράς στη χώρα μας.

- Αυτό επιβεβαιώνεται από την έκθεση του ΟΟΣΑ για την ελληνική οικονομία, έτους 2018, με τους νέους επιστήμονες να έχουν μεταπτυχιακού τίτλου και το 8% διδακτορικού τίτλου. Για το επιστημονικό δυναμικό που μετανάστευσε, οι Έλληνες γονείς και το κράτος έχουν ξοδέψει εκατομμύρια ευρώ που ανέρχονται σύμφωνα με έρευνες, για κάθε απόφοιτο 200.000 ευρώ και επιπλέον χιλιάδες ευρώ από τους γονείς για γυμνασιακές, λυκειακές και πανεπιστημιακές σπουδές.
- Με την μετανάστευση την περίοδο της κρίσης το ασφαλιστικό και συνταξιοδοτικό σύστημα της χώρας στερείται εισφορών 2 δις. ευρώ σε ετήσια βάση που με τις απώλειες από το φόρο εισοδήματος ανεβαίνει στα 9 δις το χρόνο.
- Έρευνα της ICAP το 2018, που πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 1068 εργαζομένων σε 61 χώρες, το 50% θεωρεί ότι για να επιστρέψουν πρέπει να έχουν εξασφαλιστεί αποδοχές αντίστοιχες ή καλύτερες από αυτές που έχουν στη χώρα που τους φιλοξενεί βάσει του κόστους ζωής.
- Το 38% θέτει ως προϋπόθεση επιστροφής στην Ελλάδα, τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, το 34% την ανάπτυξη της οικονομίας και το 21% την αναγνώριση της εργασιακής εμπειρίας που απέκτησαν στο εξωτερικό. Ο δρόμος της επιστροφής είναι δύσκολος, αλλά είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθεί (Λιαργκόβας, 2020).
- Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, το Σεπτέμβριο 2021, η ανεργία των νέων στην Ελλάδα συνεχώς αυξάνεται αλλά αυξάνεται και το ποσοστό εκείνων που ούτε σπουδάζουν ούτε εργάζονται καταρτίζονται στο 20%
- Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ελλάδα εμφανίζει τη μεγαλύτερη αύξηση στην ανεργία των νέων (+7,9 ποσοστιαίες μονάδες) ενώ 20 κράτη-μέλη εμφανίζουν μείωση. Η ανεργία των νέων είναι σε επίπεδα συναγερμού σε ορισμένα κράτη-μέλη και ιδιαίτερα στην Ελλάδα 37,6%, την Ισπανία 35,1% και την Ιταλία 27,7%.

- Κατά την άποψή του Πολάνι, ο νεότερος καπιταλισμός εξύψωσε τα κέρδη και την αγορά πάνω από την κοινωνία και τις ανθρώπινες αξίες, μετατρέποντας τα πάντα σε εμπόρευμα προς αγορά και πώληση και προέβλεψε την επικείμενη «κατάρρευση του πολιτισμού μας».
- Σύμφωνα με σημερινές έρευνες οι δέκα πλουσιότεροι άνθρωποι του κόσμου είδαν τον συνολικό πλούτο τους να αυξάνεται την περίοδο της πανδημίας κατά 450 δις. ευρώ (Amazon, Microsoft, Facebook).
- Ο Μυλωνάκης, συμπερασματικά, τονίζει την αναγκαιότητα να αποστασιοποιηθεί η οικονομική επιστήμη από την έννοια της ισορροπίας, που δεν μπορεί πλέον να ερμηνεύσει το πλέον ασταθές και δυναμικό σύστημα, αλλά και από τον μύθο της αποτελεσματικότητας των αγορών (ειδικά των χρηματοπιστωτικών αγορών) που κατέρρευσε με την παγκόσμια οικονομική κρίση.
-
- Δηλαδή χρειαζόμαστε μία νέα πολιτική οικονομία που θα αντιμετωπίζει την οικονομική ως κοινωνική και όχι ως θετική επιστήμη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

• ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΙΝΔΙΑΣ

- Νέες έρευνες δέχονται την ποικιλία των αποτελεσμάτων, την αντίσταση, την προσαρμογή, την κυριαρχία απέναντι στον καπιταλισμό.
- Οι τοπικοί πολιτισμοί δεν εκλαμβάνονται ως δύσμοιρα θύματα αλλά αντιστέκονται στην εξόντωση, την περιθωριοποίηση, την απομόνωση, την εκμετάλλευση, την ανεργία και ενίοτε νικούν κιόλας.
- Σημαντικό παράδειγμα της αντίστασης είναι η μελέτη του Attwood, *Raising Cane* (1992), όπου οι εργάτες κατέκτησαν τον έλεγχο της μεγάλης κλίμακας παραγωγής ζάχαρης στη δυτική Ινδία με κοινωνική κινητικότητα και έντονη πολιτική εγρήγορση. Αντί για τεράστια εργοστάσια ζάχαρης με χιλιάδες ακτήμονες εργάτες ο Attwood συνάντησε ευκατάστατους ανεξάρτητους εργαζόμενους αγρότες, οι οποίοι διαχειρίζονταν τα εργοστάσια συνεταιριστικά. Αυτό αποτελεί ένα λαμπρό παράδειγμα και για τη χώρα μας.
- Άλλες θετικές απόψεις για την οικονομική ανάπτυξη που θα μπορούσαν να βρουν γόνιμο έδαφος και στην Ελλάδα είναι αυτές του οικονομολόγου Ruskin του οποίου την οικονομική θεωρία υποστήριξε με θέρμη ο Γκάντι για την έξοδο της Ινδίας από τη φτώχεια, τις ανισότητες.
- Ο Γκάντι, παράλληλα με το στόχο της εθνικής αυτονομίας και της πολιτισμικής επιβεβαίωσης, τόνισε την ανάγκη να στηριχθεί η ινδική οικονομία στις δικές της δυνάμεις δηλ. την έννοια της αυτάρκειας. Αντιστεκόμενος στην εκβιομηχάνιση και την τεχνολογία, την οποία αποκαλούσε απλώς «μηχανές», καθώς και στις αποκτηνωτικές επιπτώσεις της εκβιομηχάνισης, ο ΓΚΑΝΤΙ καλλιέργησε ένα μοντέλο διαφορετικό από τις δύο κυρίαρχες ιδεολογίες της Δύσης, με έντονες επιρροές από τον ουτοπικό σοσιαλισμό και την οικονομική θεωρία του RUSKIN και κυρίως από τις απόψεις υπέρ της αντίστασης στην εκβιομηχάνιση μέσω της υιοθέτησης της οικοτεχνίας.
- Ο Γκάντι αντιστάθηκε στον καταναλωτισμό και τον πλούτο συνολικά και υπερασπίστηκε την ιδέα της «οικειοθελούς φτώχειας». Υποστήριξε ότι ο άνθρωπος θα έπρεπε να καταναλώνει το ελάχιστο των φυσικών πόρων που είναι αναγκαίοι για την επιβίωση του, κίνηση που προοιωνίζει τις περιβαλλοντικές τάσεις της οικολογικής πολιτικής της δεκαετίας του 1990 και που σήμερα είναι πιο επίκαιρες από ποτέ.
- Οι ιδέες του Γκάντι έχουν πλέον καταλάβει σημαντική θέση στις POST-DEVELOPMENT STUDIES –ΜΕΤΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ .

- Ο Γκάντι υποστήριξε ιδιαίτερα την αγροτική παραγωγή αλλά και την ινδική βιομηχανική υφαντουργία, ως βασικούς μοχλούς ανάπτυξης της ινδικής οικονομίας και κατηγόρησε τον ινδικό λαό για την κατανάλωση ευρωπαϊκών βαμβακερών υφασμάτων που κατέστρεψε την ινδική υφαντουργία.
- Οι απόψεις του Γκάντι για τη σχέση κεφαλαίου- εργασίας επηρεάστηκαν από τους Ruskin-Dickens. Το 1925 σε λόγο του υποστήριξε ότι « το ιδεώδες για μένα είναι το κεφάλαιο και οι εργάτες να αλληλοσυμπληρώνονται και να βοηθούν ο ένας τον άλλο. Θα έπρεπε να είναι μία μεγάλη οικογένεια και να ζουν με ενότητα και αρμονία, το κεφάλαιο να επιδιώκει όχι μόνο την υλική αλλά και την ηθική ευημερία των εργατών» (Sen, 1994 & Gandhi, 1958-84).
- Η πολιτική φιλοσοφία του Γκάντι ήταν εξίσου αντίθετη προς τον καπιταλισμό και το σοσιαλισμό και παρουσιαζόταν ως « τρίτος δρόμος» προσφέροντας εναλλακτικές λύσεις για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία των αναπτυσσόμενων χωρών.
- Το παράδειγμα της Ινδίας είναι σημαντικό και για την Ελλάδα, για την ανάπτυξη της παραγωγής των αγροδιατροφικών προϊόντων αλλά και την αναβίωση της πάλαι ποτέ σημαντικής ελληνικής υφαντουργίας (ΠΕΙΡΑΙΚΗ-ΠΑΤΡΑΙΚΗ, ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ-ΥΦΑΣΜΑΤΑ, ΠΑΛΚΟ, ΜΟΥΖΑΚΗΣ κ.α.).
- Στις μέρες μας υπάρχει αγροτική κινητοποίηση λόγω αύξησης των τιμών των καυσίμων και της ενέργειας. Οι αγρότες ζητούν από την πολιτεία φορολογικές, οικονομικές ελαφρύνσεις για να μπορέσουν να επιβιώσουν δεδομένου ότι ο αγροτικός πληθυσμός στην Ελλάδα έχει συρρικνωθεί στο 8% ενώ πριν μερικά χρόνια ήταν 25%.
- Ηχηρό μήνυμα, ότι πάνω από τους νόμους της αγοράς και την περιβόητη «οικονομική αποτελεσματικότητα» υπάρχουν οι άνθρωποι, έστειλαν οι αγρότες της Ινδίας με την τεράστια σημασία νίκη τους και ο Ινδός πρωθυπουργός της κυβέρνησης Μόντι, ανακοίνωσε στις 20 Νοεμβρίου 2021, την κατάργηση των τριών νόμων της αγροτικής μεταρρύθμισης που εισήχθησαν πριν ένα χρόνο και προκάλεσαν απίστευτο κύμα διαμαρτυρίας και αναταραχής.
- Οι επονομαζόμενοι από τους αγρότες και «μαύροι νόμοι» στόχευαν στην ανατροπή του συστήματος πώλησης, τιμολόγησης και αποθήκευσης των αγροτικών προϊόντων που ισχύει επί δεκαετίες στην Ινδία και το οποίο προστατεύει τους αγρότες από τις αρπαχτικές διαθέσεις των δυνάμεων της αγοράς.

• ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

• **ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ-BRAIN DRAIN**

• Ο όρος ανθρώπινο κεφάλαιο αναφέρεται στη σημασία της ποιότητας του παραγωγικού συντελεστή εργασία δηλαδή στη μόρφωση και τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού της χώρας ενώ υπογραμμίζεται η οικονομική αξία της εκπαίδευσης. Δείκτες για διεθνείς συγκρίσεις είναι: ο αναλφαβητισμός –(δεν γνωρίζουν ανάγνωση, γραφή, αριθμητική με υψηλό ποσοστό σε φτωχές χώρες), το ποσοστό ενεργού πληθυσμού που έχει τελειώσει πρωτοβάθμια-δευτεροβάθμια-τριτοβάθμια εκπαίδευση ,η ποιότητα της σχολικής εκπαίδευσης σε πλούσιες χώρες με δείκτη gisa.

• Η μόρφωση δεν δημιουργεί μόνο αποδοτικούς εργαζόμενους αλλά και καλύτερους πολίτες συμβάλλοντας στην ποιότητα του πολιτεύματος.

• Ο Λιαργκόβας, στο βιβλίο του «Δέκα χρόνια κρίση, τρία μνημόνια και μία πανδημία» (2020), επισημαίνει ότι για το επιστημονικό δυναμικό που μετανάστευσε, οι Έλληνες γονείς και το κράτος έχουν ξοδέψει εκατομμύρια ευρώ. Κάθε απόφοιτος ιατρικής, πολυτεχνείου και άλλων πανεπιστημιακών σχολών στοιχίζει στο ελληνικό Δημόσιο, σύμφωνα με έρευνες περίπου 200.000 ευρώ εκτός των εξόδων για γυμνασιακές, λυκειακές, πανεπιστημιακές σπουδές.

• Η μετανάστευση του ανθρώπινου δυναμικού την περίοδο της κρίσης είχε σημαντικές επιπτώσεις στο ασφαλιστικό και συνταξιοδοτικό σύστημα της χώρας το οποίο στερείται εισφορών 2 δις ευρώ σε ετήσια βάση ,σύμφωνα με τον ΣΕΒ και αν συνυπολογιστούν οι απώλειες από τον φόρο εισοδήματος το ποσό ανέρχεται στα 9,1 δις το χρόνο.

•

• ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ-ΑΝΑΠΤΥΞΗ-ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ (HUMAN CAPITAL)

- Εσωστρεφείς οικονομίες όπως η Β.Κορέα που βρίσκονται σε αντίθεση με εξωστρεφείς οικονομίες όπως η Ν. Κορέα ,θεωρούν την παγκοσμιοποίηση όχι μόνο απειλή αλλά και ευκαιρίες.
- Σύμφωνα με το διεθνές εμπόριο και την παγκόσμια τάξη οι εξαγωγές είναι ο βαθμός ανοίγματος της οικονομίας στο διεθνές εμπόριο π.χ. Ιρλανδία, Ολλανδία, Αυστρία είναι ανοικτές. Υπάρχει συσχέτιση του βαθμού ανοίγματος με το μέγεθος της χώρας , η μικρή χώρα έχει περισσότερες εξαγωγές ενώ οι μεγάλες χώρες έχουν εσωτερικό εμπόριο.
- Στο ερώτημα αν όλες οι χώρες κερδίζουν από το διεθνές εμπόριο την απάντηση έδωσαν οι Adam Smith & Ricardo. Ο Adam Smith με τη θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος (absolute advantage). Όταν δύο χώρες παράγουν π.χ. η μία παράγει κρασί η άλλη ύφασμα , η πιο φτηνή έχει απόλυτο πλεονέκτημα σε ένα αγαθό.
- Ο Ricardo έθεσε το ερώτημα, αν είναι μία χώρα φτηνή και στα δύο αγαθά θα παράγει μόνο αυτή , η άλλη θα καταναλώνει και ανέφερε το συγκριτικό πλεονέκτημα, δηλαδή να είσαι όχι στο απόλυτο αλλά στο σχετικό πλεονέκτημα (παράγεις με μικρότερη σχετικά θυσία).
- Να μιλάμε με όρους σχετικούς , με τη μικρότερη δυνατή θυσία αλλά αυτό που χάνω είναι το κόστος ευκαιρίας π.χ δικηγόρος στη Ν. Υόρκη, ειδική στα διαζύγια αμείβεται με 500 δολ. τ ην ώρα ενώ ως δακτυλογράφος αμείβεται με 50 δολ. την ώρα, άρα το συγκριτικό της πλεονέκτημα είναι ως δικηγόρος.

- Το ερώτημα παραμένει πως μια φτωχή χώρα μπορεί να κερδίσει από το εμπόριο, με τους όρους του εμπορίου εισαγωγές-εξαγωγές, την ελαστικότητα της ζήτησης που συνδέει την τιμή με τη ζήτηση και την εισοδηματική ελαστικότητα στα αγροτικά προϊόντα με τις φτωχές αγροτικές χώρες να βρίσκονται σε δυσμενή θέση ενώ οι πλούσιες έχουν κεφαλαιουχικά αγαθά.
- Πολλές χώρες ακολούθησαν τον προστατευτισμό, την υποκατάσταση των εισαγωγών π.χ. η Κίνα (παράγω εντός) ενώ η Ιαπωνία προώθησε τις εξαγωγές.
- Το επιχείρημα της νηπιακής βιομηχανίας (infant industry argument) το ακολουθήσαμε στην Ελλάδα το 1950 και συνδέεται με την προστασία της βιομηχανίας, την επιδότηση των εξαγωγών με μεγάλο αρχικό στόχο την επένδυση και εκμάθηση, αλλά λόγω έλλειψης αγοράς κεφαλαίων και απροθυμίας των καπιταλιστών να επενδύσουν λόγω αβεβαιότητας, η Βιομηχανία εθίστηκε στις επιδοτήσεις, την προστασία και οδηγήθηκε στην αποτυχία διότι η προστασία δεν πρέπει να γίνεται εθισμός.
- Με υποκατάστατα των εισαγωγών, ποσοτώσεις, δασμούς οδηγηθήκαμε στην αύξηση των ανισοτήτων, την υποβάθμιση του αγροτικού τομέα, στην προώθηση των εξαγωγών υπήρχαν οι 4 τίγρεις και η Ιαπωνία, εξαγωγή των αγροτικών προϊόντων, η υφαντουργία συνδέθηκε με τα εισοδήματα, εκπαίδευση, εξειδίκευση των εργατών ενώ το μεγάλο κεφάλαιο διατέθηκε στο χάλυβα, τα ναυπηγεία, αυτοκίνητα, τεχνολογία.
- Η κριτική των ξένων επενδύσεων αναφέρει ότι έφευγε τεχνολογία ενώ η εκμετάλλευση και τα οφέλη ήταν λίγα για τους ντόπιους. Οι πολυεθνικές συνδέθηκαν με το εργατικό δυναμικό, τους φόρους, την πολιτική σταθερότητα, δικτατορία κατά απεργιών το 60, 70 και έκτοτε υπάρχει ανταγωνισμός με Τσεχία, Ουγγαρία κ.α. ενώ εδώ η Pirelli κ.α. έκλεισαν και τώρα έχουμε τη Microsoft κ.α.

- Από το 90 ως το 2000 οι ξένες επενδύσεις αυξήθηκαν αλλά δεν φτάνει το χαμηλό εργατικό κόστος για να έρθουν επενδύσεις, αλλά απαιτείται ένα δημοκρατικό καθεστώς και διμερείς συμφωνίες με ΜΚΟ κ.α., ενώ η ξένη βοήθεια συνδέεται με εισροές κεφαλαίων, επανεκτίμηση των επιπτώσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων- εναλλακτική προσέγγιση , οι 13 περιφέρειες ως πρώτος στόχος (ΕΣΠΑ) κ.α. (Λιαργκόβας, 2020).
- Αξιολογήσεις είναι:
- έργα σε μικροεπίπεδο 2) απασχόληση, σύγκλιση σε μάκρο. Δεν είδαμε τις μακροχρόνιες επιπτώσεις ενώ τίθεται το ερώτημα αν βοηθάει η εμπειρία και η απάντηση είναι ΟΧΙ για τα διαρθρωτικά ταμεία, την εσωτερική ροή πόρων και ΝΑΙ τα διδάγματα είναι χρήσιμα.
- 3) Από το βορρά στο νότο υπάρχει απόκλιση στόχων δωρητών-δικαιούχων με α) λειτουργικές σχέσεις β) ανταλλαξιμότητα των πόρων γ) κατάρα των πόρων , υπερκατανάλωση, εύκολο χρήμα δ) επιπτώσεις στην ποιότητα διακυβέρνησης.
- Υπερβολικοί πόροι συνδέονται με υπερβολική ευφορία, νοοτροπία νεοπλουτισμού μεταξύ των ιδιωτών και ψηφοθηρική ψυχολογία μεταξύ των πολιτικών. Τα Διαρθρωτικά ταμεία διογκώνουν την γραφειοκρατία, πατερναλιστές, πελατειακά δίκτυα.
- Συμπερασματικά η μεταφορά πόρων δεν είναι καλή ή κακή, πρέπει να εξετάζουμε εμπειρικά δεδομένα, οι επιπτώσεις είναι πολύπλοκες. Πρέπει να εξετάζεται η βιωσιμότητα, η ανθεκτικότητα, η τοπική παραγωγή με αλυσίδες αξίας, τοπικές συνέργειες, τον τουρισμό, τοπικά προϊόντα κ.α.

• ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

- Βασικό θέμα στο δημόσιο διάλογο είναι κατά πόσο η παγκοσμιοποίηση είναι καλό ή κακό με πολλές φοβίες ότι είναι κατά των μικρών επιχειρήσεων, το φόβο του ξένου κεφαλαίου, ενώ στην Ελλάδα τίποτα δεν έγινε. Συνέβη το αντίθετο και πολυεθνικές όπως Πιρέλλι, Αιγαίο, Πατραϊκή έφυγαν έξω. Δεν ισχύει ότι το άνοιγμα της οικονομίας θα δημιουργήσει απειλές. Δεν επαληθεύτηκε στην Ελλάδα.
- Είναι ένα φαινόμενο με θετικά και αρνητικά, ευκαιρίες ή απειλές όπως π.χ. σε επερχόμενη καταιγίδα άλλος φτιάχνει στέγαστρο και άλλος μοιρολατρεί, έτσι είναι η παγκοσμιοποίηση και το ζήτημα είναι τι μπορείς να κάνεις π.χ η Ν. Κορέα από το 60 ως σήμερα με την παγκοσμιοποίηση οδηγήθηκε στην πρόοδο με εξαγωγές αυτοκινήτων, ηλεκτρονικά, ναυπηγεία, ενώ είναι μικρή χώρα αναπτύσσεται μέσω εξαγωγών με ενσωμάτωση στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, δουλειές, καλύτερο βιοτικό επίπεδο .
- Ωφέλησε τη ΝΑ Ασία η παγκοσμιοποίηση ενώ η Β Κορέα, Ινδία, Αλβανία, Βιρμανία ακολούθησαν τη στρατηγική να παράγουν ότι καταναλώνουν, η Κίνα είναι υπερ των εξαγωγών.
- Στην Ελλάδα μεταπολεμικά στην ελληνική βιομηχανία πήραν ενισχύσεις από το 50 η Χαλυβουργική, Ναυπηγεία, MOTOR OIL (φτηνά δάνεια). Το πρόβλημα είναι ότι ενώ βοηθήσαμε στο ξεκίνημα τη νηπιακή βιομηχανία συνεχίσαμε όμως και μετά την επιδότηση. Από το 60 70 με την πετρελαική κρίση ενώ είχαμε τα καλύτερα ναυπηγεία μας ανταγωνίστηκαν οι Σουηδία, Κορέα σε ποιότητα και τιμές.
- Το ίδιο συνέβη με την κλωστοϋφαντουργία, Πειραική, Μουζάκης, Αλουμίνιο κ.α. ενώ μειωνόταν η προστασία, οι δασμοί κατόπιν συμφωνίας με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου πέφτουν και επομένως δεν μπορείς να βασίζεσαι στην προστασία, αλλά πρέπει να βασίζεσαι στην ποιότητα με την τεχνολογία. Η ελληνική βιομηχανία δεν μεγάλωσε, αρκετές βιομηχανίες έκλεισαν και αυξήσαμε τις εισαγωγές με αποτέλεσμα τη χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου με τις εισαγωγές και την κατανάλωση με δάνεια.
- Σύμφωνα με τον Λιαργκόβα (2020), μπορεί να υπάρξουν πράσινες επενδύσεις στην Ελλάδα με συγκεκριμένες προϋποθέσεις, όπως 1) να υπάρξει πολιτική βούληση και πολιτική συναίνεση για τη δημιουργία ενός επιχειρηματικού περιβάλλοντος που θα προσελκύσει επενδύσεις. Θα αίρει τις δομικές και διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας, της δημόσιας διοίκησης και θα δημιουργεί σταθερότητα και βεβαιότητα στην οικονομική πολιτική.
- 2) Πρέπει να συγκροτηθεί μια εθνική πολιτική για την αιεφόρο επιχειρηματικότητα, ένα σχέδιο ανάπτυξης και προσέλκυσης ξένων επενδύσεων που θα δημιουργεί παραγωγική βάση και θέσεις εργασίας.

- 3) Να εξασφαλιστεί ένα τραπεζικό σύστημα φιλικό προς την επιχειρηματική δράση που θα παρέχει πρόσβαση στη χρηματοδότηση που έχουν ανάγκη οι επιχειρήσεις για να λειτουργήσουν σε υγιές, ανταγωνιστικό περιβάλλον και να συνεχιστούν οι μεταρρυθμίσεις στον τομέα απόδοσης δικαιοσύνης και 4) το κυριότερο να δημιουργηθούν προγράμματα στην επιχειρηματική εκπαίδευση, στην πράσινη και κοινωνική οικονομία όπως και προγράμματα εργαζομένων στους τομείς αυτούς. Όλα τα παραπάνω μπορούν να επιτευχθούν αρκεί να το θελήσει η πολιτική ηγεσία (Λιαργκόβας, 2020)
- Στις αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης είναι ότι στην ανισότητα φέρνει οφέλη αλλά τα οφέλη δεν είναι ίδια. Οι μικρές χώρες ωφελούνται λιγότερο και το ζήτημα είναι πως προετοιμάζεσαι γι αυτό. Οι παγκόσμιες πολιτικές από το 67 αποφάσισαν να υπάρχει ελάχιστος φόρος των επιχειρήσεων 15% , αλλά πολλές επιχειρήσεις μετέφεραν τα κέρδη σε φορολογικούς παραδείσους π.χ η Amazon πρόσφατα δεν πλήρωσε 1 ευρώ φόρο.
- Πρέπει να υπάρχουν συμπληρωματικές δραστηριότητες σε μία ελεύθερη οικονομία , με κέντρα εξοικονόμησης και αποτελεσματική λύση να μεταφέρονται πόροι από τους πλούσιους σε φτωχούς , με ανθρωπιστική πολιτική, ΕΣΠΑ κ.α.
- Με την πανδημία που βιώνουμε κλονίστηκε η παγκοσμιοποίηση. Ο ιός μεταδόθηκε γρήγορα από την Κίνα στην Ευρώπη και η γρήγορη μετάδοση των κρίσεων είναι αρνητικό στοιχείο της παγκοσμιοποίησης. Με τον τουρισμό και την παγκοσμιοποίηση υπάρχει αλληλεξάρτηση των χωρών και των οικονομιών , ενώ δεν υπήρχαν μάσκες, αντισηπτικά και υπήρχε το φαινόμενο global value change.
- Τώρα με το local value change πρέπει να ενισχυθούν τα τοπικά προϊόντα όπως βούτυρο, μαρμελάδα , χυμοί κλπ και σύμφωνα με την έκθεση Πισσαρίδη, οι τοπικές αλυσίδες αξίας, ο αγροδιατροφικός τομέας και ο τρίτος τομέας με καινοτομίες όπως υδροπονία κ.α., με εκπαίδευση , διότι όσο καλύτερη είναι η ποιότητα του ανθρώπου τόσο καλύτερη είναι η εργασία με υψηλότερο εισόδημα, αλλά δεν υπάρχει σύνδεση Πανεπιστημίων με την αγορά εργασίας, – εδώ μόνο το 30% κάνει ότι σπουδάζει – ,ενώ η Β. Ευρώπη έχει ανεπτυγμένη τεχνολογία – (NOKIA)- και γνώση.

• ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

- Το Περιβαλλοντικό Πρόβλημα συνδέει την οικονομία με το περιβάλλον με 1) την αυξανόμενη σπανιότητα των φυσικών πόρων 2) την υποβάθμιση.
- Έχουμε τις εισροές φυσικών πόρων από τη γεωργία, αλιεία, βιομηχανία, ενέργεια, νοικοκυριά και τις εκροές(τα απόβλητα). Υπάρχει η καμπύλη Kuznets –INVERTED U που συνδέει το Pollution με την οικονομική ανάπτυξη.
- Στο Πεκίνο υπάρχει πολύ νέφος, ο κόσμος βρίσκεται κοντά στις βιομηχανίες και όταν αναπτυχθεί το κράτος τις βγάζει εκτός. Η Β. Ευρώπη φροντίζει το περιβάλλον και υπάρχει η καμπύλη Kuznets για το περιβάλλον και την οικονομία , αλλά και τις καταστροφές να μεταφέρονται στους φτωχούς, ενώ ο Γκάντι δήλωσε ότι « αν η Βρετανία χρειάστηκε πάνω από τους μισούς πόρους του πλανήτη για το σημερινό επίπεδο ευημερίας , πόσους πλανήτες θα χρειαστεί μία χώρα σαν την Ινδία»
- Υπάρχει το αισιόδοξο σενάριο για τον πλανήτη, από την Kahn (1976) , ότι τα επόμενα 200 . χρόνια θα υπάρξει ανάπτυξη του πληθυσμού με αύξηση του εισοδήματος, θα ωφεληθούν οι φτωχοί με τις νέες τεχνολογίες και φυσικά όρια δεν θα υπάρχουν ,. το 2176 με 15 δις. ανθρώπους .
- Το απαισιόδοξο σενάριο είναι ότι σε 100 χρόνια θα υπάρξει κατάρρευση των φυσικών πόρων, ρύπανση, υπερπληθυσμός, καταστροφή..
- Κατά τον Πεσμαζόγλου (2020), η αειφόρος ανάπτυξη περιγράφει ένα είδος οικονομικής μεγέθυνσης που πρέπει να μην αυτοϋπονομεύεται, να μην καταστρέφει το περιβάλλον υποθηκεύοντας το μέλλον, και άρα να μπορεί να συνεχιστεί απρόσκοπτη στο διηνεκές.
- Η σύγκρουση οικονομικής ανάπτυξης και περιβάλλοντος πέρα από τις επιδράσεις στο τοπίο,- δάση με αυθαίρετα σπίτια, κτισμένες παραλίες-, σημαντικό πρόβλημα είναι οι ποικίλες μορφές ρύπανσης .

- Β) συστηματική, δωρεάν μεταφορά οικολογικών τεχνολογιών και τεχνογνωσίας από τις αναπτυγμένες στις αναπτυσσόμενες χώρες. Μπροστά σε αυτά η φύση, η φιλοσοφία των οικονομικών της ανάπτυξης τίθεται επι τάπητος μαζί με τις κοινωνικές επιστήμες, φυσική, μετεωρολογία. (Πεσμαζόγλου, 2020).
- Ο Πεσμαζόγλου αναφέρει δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα ,για τη σχέση ανάπτυξης- περιβάλλοντος και την εμπλοκή της πολιτικής εξουσίας που καλείται να πάρει δύσκολες αποφάσεις
- 1) Ελλάδα (2014), η μεγάλη επένδυση για εξόρυξη χρυσού στις Σκουριές, Χαλκιδική που δίχασε την τοπική κοινωνία και απασχόλησε την τοπική και κεντρική πολιτική σκηνή, με άλλα άτομα να θεωρούν ότι η επένδυση θα φέρει θέσεις εργασίας, ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και δημόσια έσοδα ενώ άλλοι θεωρούν ότι η εξόρυξη θα επιβαρύνει το περιβάλλον, την υγεία των κατοίκων και θα υπονομεύσει την τουριστική αξιοποίηση της περιοχής, με διαφορετικές γνωματεύσεις υπέρ η κατά της επένδυσης και διαφορετικά οικονομικά συμφέροντα που συνδέονται με την επένδυση ή τον τουρισμό.
- 2) Άλλο παράδειγμα από την Τοσκάνη Ιταλίας, όπου σε ωραία περιοχή με εξαιρετικό κρασί, ελαιόλαδο, αγροτουρισμό σχεδιάζεται επένδυση παραγωγής ηλεκτρισμού με την εκμετάλλευση γεωθερμικής ενέργειας, και η επένδυση αυτή είναι περιβαλλοντικά απορριπτέα με όρους τοπικού-φυσικού κάλλους, ενώ ταυτόχρονα εντάσσεται στον περιβαλλοντικό στόχο της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου –δηλαδή τοπική και πλανητική οικολογία βρίσκονται αντιμέτωπες (Economist, 2015).
- Το περιβάλλον θέτει ζητήματα παγκόσμιας διακυβέρνησης ,που πέραν των πιθανών περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων, τα γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα θέτουν και ζητήματα εξάρτησης των αγροτών από συγκεκριμένους σπόρους, που μονοπωλούν μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες .
- Η πλήρης απελευθέρωση της εμπορίας σπόρων μπορεί να οδηγήσει σε τεχνολογική εξάρτηση, μείωση του αγροτικού εισοδήματος στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, που δεν φταίνε σε τίποτα για την κλιματική αλλαγή, και πολλές από αυτές είναι είτε νησιωτικά κράτη που κινδυνεύουν να πλημμυρίσουν, είτε περιοχές που θα ερημοποιηθούν.
- Η διεθνής κοινότητα οφείλει να συμβάλει στη μεταφορά τεχνολογίας ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σε αυτές τις χώρες και να αντιμετωπίσει μελλοντικά μείζον οικοπροσφυγικό πρόβλημα.
-

- Επίσης πρέπει να θεσπιστεί ένας κώδικας συμπεριφοράς προς τις διεθνικές εταιρείες που αποσύροντας τα κέρδη τους από τις φτωχές χώρες και αποφεύγοντας τη φορολογία δεν τις ωφελούν, όπως οφείλουν, αλλά συνήθως πιέζουν προς ένα ανταγωνισμό προς τα κάτω όσον αφορά το φορολογικό καθεστώς, τα εργατικά δικαιώματα και τους περιβαλλοντικούς κανόνες.
- Μεγάλες εταιρείες, –Nike, Adidas- υποχρεώθηκαν μετά από ενέργειες της Green peace να μειώσουν τα τοξικά τους απόβλητα στην Κίνα, όπως θα έπρεπε να πράξουν τηρώντας ανάλογη νομοθεσία στις αναπτυγμένες χώρες (Davies & Vadlamannati, 2013).
- Η υπόθεση Porter αναφέρεται στα κόστη περιβάλλοντος, ενώ το κλειδί για την ανταγωνιστικότητα, είτε επιχείρηση είτε έθνος έγκειται στην ικανότητα για συνεχή καινοτομία, με καλές περιβαλλοντικές ρυθμίσεις, παροχή κινήτρων για την καινοτομία, μείωση του κόστους, ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.
- Η απάντηση είναι αειφορία. Η ΕΕ είναι αυστηρή έναντι των ΗΠΑ, ενώ οι προσεγγίσεις δεν είναι άσπρο-μαύρο.

- Κεφάλαιο 5^ο

- **ΓΕΩΡΓΙΑ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ, ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΗ ΧΩΡΟ**

- Σε άρθρο του περιοδικού Τεχνολογίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «GORDIS», σε έρευνα του Φαναριώτη (2021) για τη γεωργία ακριβείας, αναφέρεται ότι
- «επι σειρά δεκαετιών το γεωργικό σύστημα της Ευρώπης ήταν προσανατολισμένο στην παροχή αξιόπιστης προσφοράς προσιτών τροφίμων. Ωστόσο η επιτυχία σε αυτόν τον τομέα έχει ένα περιβαλλοντικό κόστος και υπάρχει μια αυξανόμενη εκτίμηση ότι η προσπάθεια να ανταγωνιστεί κανείς με φθηνότερες εισαγωγές θα ενθαρρύνει μόνο την υποβάθμιση των αγροτικών προϊόντων. Γι αυτό ο τρόπος που καλλιεργούμε τρόφιμα στην Ευρώπη θα πρέπει να αλλάξει ριζικά προκειμένου να διασφαλιστεί ένα βιώσιμο μέλλον».
- Ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους της Πράσινης συμφωνίας της ΕΕ και της Στρατηγικής της “FARM TO FORK” είναι η εστίαση στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής γεωργικής βιομηχανίας προς ένα σύστημα τροφίμων υψηλής αξίας.
- Οι 27 στοχεύουν να προσφέρουν στους πολίτες και στις εξαγωγικές αγορές ένα καλύτερο γεωργικό σύστημα, όσον αφορά την ποιότητα των προσφερόμενων αγαθών, τηρώντας τα υψηλότερα δυνατά περιβαλλοντικά πρότυπα αειφορίας.
- Γι αυτό η μελλοντική πολιτική στοχεύει το 25% της καλλιεργούμενης γης να αφορά την βιολογική παραγωγή έως το 2030.
- Το ανωτέρω στοχεύει στις στρατηγικές διαφοροποίησης των καλλιεργειών, στη βελτιωμένη διαχείριση του εδάφους και των υδάτων και υποστήριξη στους αγρότες ώστε να ανταλλάσσουν γνώσεις και εμπειρίες και η γεωργία ακριβείας προσφέρει πολλά σε αυτό.
- Υποστηρίζει επίσης τη μεγαλύτερη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης που θα βοηθήσει τους αγρότες στη λήψη αποφάσεων, ενώ αυτοματοποιημένα συστήματα θα μειώσουν το κόστος εκτελώντας εργασίες με μεγαλύτερη ακρίβεια, μειώνοντας το κόστος εργασίας και κάνοντας πιο αποτελεσματική χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων.

- Με τα ανωτέρω συνάδουν οι διαλέξεις του καθηγητή Λ. Βατικιώτη, για τις σύγχρονες καινοτομίες και ο οποίος υποστηρίζει ότι βρισκόμαστε στην Τέταρτη Βιομηχανική επανάσταση που βρίσκεται σε εξέλιξη με σημαντικές ανακαλύψεις όπως:
 - 1) το έξυπνο εργοστάσιο, η βιομηχανία. Τα εικονικά αντίγραφα του φυσικού κόσμου 2) το Ιντερνετ πραγμάτων-υπηρεσιών με αισθητήρες σε συσκευές και διασύνδεση μεταξύ τους 3) Ρομποτική- 3 γενιές 1^η μετακίνηση επικίνδυνων αντικειμένων 2^η επαναλαμβανόμενες εργασίες 3^η περιβάλλον, αυτόματη προσαρμογή 4) Τεχνητή νοημοσύνη με πληροφορίες, μηχανική εκμάθηση, ανάλυση, επεξεργασία δεδομένων 5) Έξυπνα κινητά, δίκτυα νέας γενιάς, για τη διασκέδαση, εργασία, επικοινωνία 6) πλατφόρμες για το νέφος, κάθε πεδίο e-food, Wolt 7) τρισδιάστατες εκτυπώσεις αλλά υπάρχει ο κίνδυνος να υπονομευτούν οι πατέντες.
- Ο Βατικιώτης (2022) τονίζει ιδιαίτερα τη σημασία της έξυπνης ή γεωργίας ακριβείας που έχει στόχο την εξοικονόμηση υλικών και είναι γεωργία έντασης κεφαλαίου. Χρησιμοποιούνται αισθητήρες καιρού για το πότισμα κ.α. αλλά απαιτούνται μεγάλα δεδομένα. μεγάλες εκτάσεις, είναι πολύ ακριβά.
- Εδώ απαιτείται η επέμβαση του κράτους πρόνοιας για να στηρίξει με χρηματοδότηση τις νέες αυτές καινοτομίες σε συνεργασία με τους συνεταιρισμούς προς όφελος όλων των αγροτών.

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΠΛΕΥΡΟ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΗ

- Το περιοδικό Τεχνολογίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής CORDIS σε άρθρο του επισημαίνει ότι «οι σωστές γεωργικές πρακτικές είναι καλές για το περιβάλλον αλλά και για την τσέπη του αγρότη» . Υπογραμμίζει ότι μια πολυπληθής ομάδα ερευνητών που υποστηρίζεται οικονομικά από την ΕΕ μελέτησε διαφορετικές πρακτικές οικολογικής διαχείρισης σε σκωτσέζικα αγροκτήματα.
- Η υιοθέτηση σωστών οικολογικών πρακτικών θα βοηθούσε την αύξηση των κερδών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων άνω του 7% και αυτό προκύπτει από νέα έρευνα που διεξήχθη ως μέρος του χρηματοδοτούμενου από την ΕΕ έργου LIFT (LOW-INPUT FARMING AND TERRITORIES) που έδειξε ότι οι οικολογικές πρακτικές είναι ο δρόμος προς τα εμπρός για τους αγρότες της Ευρώπης.
- Η μελέτη πραγματοποιήθηκε στο Scotlands Rural College στο Ηνωμένο Βασίλειο, εταίρο του έργου LIFT και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τέτοιες πρακτικές βοηθούν τους αγρότες να αυξήσουν τα κέρδη τους, με βιώσιμους γεωργικούς στόχους.

• Κεφάλαιο 6°

• Η ΒΙΩΣΙΜΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΕΙΝΑΙ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑ COVID ΕΠΟΧΗΣ

- Η πρωτογενής παραγωγή στην Ελλάδα συνεισφέρει κατά 5,1% στην προστιθέμενη αξία του επιχειρηματικού τομέα (εκτός χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και δημόσιου τομέα), ποσοστό διπλάσιο του ευρωπαϊκού μέσου όρου (Εθνική Τράπεζα, 2021). Επομένως η βιομηχανία τροφίμων συνεισφέρει το 35% της βιομηχανικής παραγωγής της χώρας (Eurostat, 2021).
- Οπότε γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι πέρα από τον τουρισμό, η πρωτογενής και δευτερογενής αγροτική παραγωγή είναι μια βαριά βιομηχανία για τη χώρα μας (Φ. Σουσάλης, γενικός διευθυντής TERRA CRETA, .
- Οι στόχοι αυτοί θα διαμορφώσουν έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο λειτουργίας του γεωργικού τομέα και παράλληλα πολλές ευκαιρίες για τα εμπλεκόμενα μέρη.
- **Η TERRA CRETA** είναι ένας ελαιοκομικός οργανισμός στα Χανιά και εργάζεται για να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα της παραγωγής και να αναδείξει τα πλεονεκτήματα του ελληνικού ελαιόλαδου. Τα προϊόντα της εξάγονται σε 43 χώρες του κόσμου, με διεθνώς αναγνωρισμένη ποιότητα -στα 5 κορυφαία ελαιουργεία του κόσμου για το 2021- και απευθύνεται σε καταναλωτές που αναζητούν προϊόντα που διαφέρουν όχι μόνο σε ποιότητα αλλά και επιχειρηματική, οικολογική ηθική.

• ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΖΥΘΟΠΟΙΙΑ –ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΑΞΙΑΣ 179.253.103 ΕΥΡΩ

- Σύμφωνα με μελέτη εκτίμησης κοινωνικής απόδοσης επένδυσης , η συνολική επένδυση από την Αθηναϊκή Ζυθοποιία, σε έξι καλλιεργητικές περιόδους ,ανέρχεται σε 73.678.700 ευρώ, παράγοντας κοινωνικό έργο 179.253.103 ευρώ συνολικά.
- Ο Δανηλίδης (2021), διευθύνων σύμβουλος της Αθηναϊκής Ζυθοποιίας τόνισε ότι «στην Αθηναϊκή Ζυθοποιία εστιάζουμε πάντα σε συνεργασίες που στοχεύουν στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας για όλους τους εμπλεκόμενους, συνδυασμένη με τις αρχές της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας».
- Η Αθηναϊκή Ζυθοποιία , με οδηγό την καινοτομία, έχει αναπτύξει το πρώτο και μεγαλύτερο πρόγραμμα Συμβολαιακής Καλλιέργειας του είδους του στη χώρα μας, στηρίζοντας έμπρακτα τον ελληνικό πρωτογενή τομέα και περισσότερους από 2.000 αγρότες σε όλη την Ελλάδα.
- Επενδύοντας συνεχώς στην έρευνα και ανάπτυξη, σε συνεργασία με το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, αλλά και με συνεχείς εκπαιδεύσεις των συνεργαζομένων αγροτών , το πρόγραμμα της Αθηναϊκής ζυθοποιίας έχει συμβάλλει στην αύξηση των καλλιεργητικών αποδόσεων .
- Τα ευρήματα της έρευνας υπογράμμισαν τη μείωση κόστους και την αύξηση των εσόδων των αγροτών , των συγκεντρωτών , συνεργατών, φορέων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα .
- Η Αθηναϊκή Ζυθοποιία εστιάζει στη βιώσιμη ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα, με στόχο την πιστοποίηση της συνολικής ποσότητας παραγομένου κριθαριού, ως προϊόντος ορθής γεωργικής παραγωγής και ήδη έχει πετύχει την πιστοποίηση του 65% της παραγωγής του 2021.
- Η ελληνική ζυθοποιία γενικότερα στις μέρες μας, έχει κατακτήσει τους Έλληνες αλλά και ξένους καταναλωτές με προτιμήσεις σε μύρες όπως Αλφα, Μύθος, Εζα, Μυτιλήνης, Χίου κ.α. και διαφαίνεται σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα, των εξαγωγών αλλά και της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης στην Ελλάδα.

• ΤΑΣΕΙΣ, ΙΔΕΕΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

- Σε πρόσφατη έρευνα της ΕΤ3 για την εκπομπή ΑΓΡΟ-WEEK τονίστηκε η σημασία των βιοκαλλιεργειών για την αγροτική, οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα. Οι βιοκαλλιεργητές Παπαδόπουλος και Χ. Αργυρόπουλος (2021) δήλωσαν ότι « η βιοκαλλιέργεια είναι ελπιδοφόρος τομέας για την ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής αλλά χρειάζεται εκπαίδευση, συνεργασία των βιοκαλλιεργητών με τους μεταποιητές και εμπόρους για αποστολή των προϊόντων και στη Γερμανία, Γαλλία».
- Επίσης δήλωσαν ότι « οι τιμές στο εξωτερικό είναι καλύτερες ενώ στην Ελλάδα με την οικονομική κρίση κόβουν την κατανάλωση βιολογικών προϊόντων που τα παίρνουν κυρίως για τα παιδιά και τους ασθενείς. Υπάρχουν δυνατότητες και τα βιολογικά είναι ανώτερα από τα συμβατικά κηπευτικά και από τα αντίστοιχα του εξωτερικού αλλά χρειάζονται καλύτερες συσκευασίες».
- Ο Χ. Χατζηκιοσές (2022) , νέος στην καλλιέργεια βιολογικών προϊόντων μαζί με την οικογένειά του δήλωσε ότι « οι καταναλωτές δεν είναι ενημερωμένοι, δίνει τα προϊόντα του σε 4 αγορές στη Θεσ/κη και κυρίως στη λαϊκή αγορά αλλά χρειάζεται μία αποτελεσματική πολιτική για τους βιοκαλλιεργητές».
- Η Ν. Αυγήτα (2022) , έμπορος βιολογικών προϊόντων δήλωσε ότι « στην Ελλάδα η παραγωγή, τράπεζα, δίκτυα, αειφορία αντιμετωπίζουν προβλήματα , δεν είναι γνωστό ότι τα προϊόντα είναι αξιόλογα, δεν πάνε στην αγορά , είναι κοστοβόρα και χρειάζεται εξειδίκευση, όραμα».
- Ο Θ. Παντελέων (2022) , έμπορος δήλωσε ότι « υπάρχει καχυποψία για τα βιολογικά προϊόντα, πρέπει να βοηθήσει η πολιτεία με πιστοποίηση. Δεν είναι θέμα πλούτου αλλά επιπέδου. Οι τιμές έχουν πέσει , να καλέσει η πολιτεία τους νέους με νέες ιδέες, νέα προϊόντα για μία ασφαλή και ποιοτική διατροφή του κοινωνικού συνόλου».

- Σε πρόσφατες δηλώσεις, ο Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης κ. Λιβανός (2021) ,αναφέρθηκε στη βαμβακοκαλλιέργεια, την άνοδο της τιμής και τη στήριξη μαζί με τη σταφίδα, στο Ταμείο Ανάκαμψης με 127 δις. για Ελλάδα, Ιταλία για τη στήριξη ντόπιων επιχειρήσεων αλλά και ερχόμενων από το εξωτερικό.
- Ο Ν. Παπαθανάσης (2021), υπουργός ανάπτυξης, αναφέρθηκε στη μεταλιγνιτική εποχή, τη χορήγηση αδειών σε πέντε λεπτά και υποστήριξε ότι στη Δ. Μακεδονία η μεταποίηση συνδέεται με τις εξαγωγές , όχι μόνο την κατανάλωση.
- Τόνισε ότι πρόκειται για μία δυναμική επανεκκίνηση, με εναλλακτικό τουρισμό και αγροδιατροφικά προϊόντα ,ενώ οι ανατιμήσεις στην αγορά θα αντιμετωπιστούν με μέτρα ανάσχεσης, ρήτρα ελέγχου της αισχροκέρδειας, μείωση του ΦΠΑ.
- Υπάρχει ανάπτυξη της μικροζυθοποιίας στην Ελλάδα, με νέες μπύρες, πιπεριές, πατσάς ως καινοτομία.
- Αναπτύσσονται τα φωτοβολταϊκά με χιλιάδες θέσεις εργασίας και μείωση του ηλεκτρικού μέχρι 30 κιλοβατώρες.

• **ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ ΓΡΕΒΕΝΑ-ΑΡΓΟΣ ΟΡΕΣΤΙΚΟ-ΚΑΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Η ΛΑΡΚΟ**

- Χρηματοδοτείται από το ΕΣΠΑ για κάλυψη 7000 νοικοκυριών. Υπάρχει ενεργειακή αναβάθμιση και εξοικονόμηση ενέργειας με στόχο κανένας υπερήλικας ανασφάλιστος, ενώ η Τράπεζα Πειραιώς χορηγεί άμεσα σχετικά δάνεια.
- Η βιώσιμη ανάπτυξη συνδέεται με την παραχώρηση μαρίνας στην Καλαμαριά, ενώ στις μέρες μας οι εργαζόμενοι της ΛΑΡΚΟ υποστηρίζουν ότι η εταιρεία είναι βιώσιμη, δεν θέλουν να χάσουν την εργασία και τα σπίτια τους και ζητούν την υπεράσπιση των δικαιωμάτων τους από ένα Ελληνικό κράτος πρόνοιας.
- Αξίζει να σημειωθεί ότι σε πρόταση νόμου του ΚΚΕ υποστηρίζεται, με συγκεκριμένα στοιχεία, ότι η ΛΑΡΚΟ όχι μόνο μπορεί να ζήσει και να θρέψει τις οικογένειες των εργαζομένων της αλλά και ότι είναι χρυσωρυχείο που μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνατοτήτων της χώρας προς όφελος του λαού.
- Επισημαίνεται ότι η ΛΑΡΚΟ είναι η μοναδική επιχείρηση στην ΕΕ που παράγει σιδηρονικέλιο μέσα από την επεξεργασία δικών της εγχώριων μεταλλευμάτων. Η χώρα μας έχει στο υπέδαφός της το 90% των καταγεγραμμένων κοιτασμάτων νικελίου σε όλη την ΕΕ, μεταλλεύματα που είναι κοβαλτιούχα, γεγονός που τα καθιστά δυσεύρετα σε παγκόσμιο επίπεδο. Επίσης τα κοιτάσματα χρωμίου που διαθέτει η Ελλάδα, μαζί με το νικέλιο είναι τα υλικά που δημιουργούν τον ανοξείδωτο χάλυβα.
- Σημειώνεται ακόμη ότι στη ΛΑΡΚΟ έχουν πραγματοποιηθεί με επιτυχία πειράματα παραγωγής ανοξείδωτου χάλυβα, νικελίου με τη μέθοδο της ηλεκτρόλυσης, καθαρού νικελίου και διαχωρισμού του κοβαλτίου με τη μέθοδο της υδρομεταλλουργίας, μία μέθοδος η οποία αξιοποιείται για την παραγωγή νικελίου που προωθείται στην κατασκευή συσσωρευτών ηλεκτρικής ενέργειας.
- Η ΛΑΡΚΟ επίσης παράγει σιδηρονικέλιο αλλά και διάφορα υποπροϊόντα, όπως είναι η σκουριά μεταλλακτών που πωλείται όλη στο εξωτερικό αλλά και η σκουριά ηλεκτροκάμινων, που ένα μικρό κομμάτι 14% αξιοποιείται από 3 βιομηχανίες της Λοκρίδας οι οποίες το επεξεργάζονται και το πουλούν σε εξωτερικό και εσωτερικό ως ύλη για αμμοβολή.

- Διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα έχει όχι μόνο εύφορα εδάφη, κλίμα, υδάτινους πόρους για την παραγωγή αγροδιατροφικών προϊόντων αλλά και το υπέδαφος της είναι πλούσιο σε μεταλλεύματα που με την κατάλληλη αξιοποίηση από ένα κράτος πρόνοιας θα οδηγηθεί στην ανάπτυξη και θα διασφαλιστούν η ενιαία παραγωγική λειτουργία και οι θέσεις εργασίας όπως καταδεικνύει η περίπτωση της ΛΑΡΚΟ, αλλά και τα ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΚΑΒΑΛΑΣ, ΛΙΓΝΙΤΕΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΑΣ-ΔΕΗ που παρά τη ρύπανση, ζούσαν οι εργολάβοι και οι ντόπιοι που έχουν μεγάλο πρόβλημα ανεργίας.
- Επίσης στην Ελλάδα έχουμε μεγάλη παραγωγή ηλιακής και αιολικής ενέργειας με αιολικά πάρκα και ανεμογεννήτριες αλλά θα πρέπει να προστατεύεται συγχρόνως το φυσικό και ιστορικό τοπίο, σύμφωνα με τις τοπικές αξίες και τα αναπτυξιακά οράματα των ελληνικών περιφερειών και κοινοτήτων, που έχουν επίκεντρο την υγεία, την σταθερή εργασία του ανθρώπου και την προστασία, αειφόρο ανάπτυξη του περιβάλλοντος.
- Όλα αυτά τα αναπτυξιακά προγράμματα μπορούν να συνδυαστούν με τον γαστρονομικό τουρισμό αλλά και με τον ιατρικό-ιαματικό τουρισμό λόγω του κλίματος, των διεθνώς αναγνωρισμένων Ελλήνων ιατρών, των χαμηλών τιμών. Απαιτείται ανάπτυξη των κατάλληλων ξενοδοχειακών-ιατρικών μονάδων με υπάρχοντες πρόθυμους επενδυτές αλλά χρειάζεται η στήριξη και το ενδιαφέρον του κράτους που μέχρι στιγμής είναι υποτονικό (Σαραντόπουλος, 2022).
- Ακόμα υπάρχουν κοιτάσματα πετρελαίου αλλά και φυσικού αερίου ΖΟΡ, που θα μπορούν να μειώσουν την ενεργειακή κρίση που βιώνουμε στις μέρες μας (Χριστοφόρου, 2022).
-

• ΚΥΚΛΙΚΉ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ - ΒΙΟΕΝΕΡΓΕΙΑ ΝΙΓΡΙΤΑΣ Α.Ε

- Η ενεργειακή κρίση και κυρίως εν μέσω πανδημίας έφερε επιτακτικά το θέμα της μετάβασης στην πράσινη ενέργεια. Στη διάσκεψη της COP26 στη Γλασκόβη, της 26^{ης} συνόδου κορυφής των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, δόθηκε η ευκαιρία να καταγραφεί « πως λύσεις για το κλίμα μπορούν να προσφέρουν η επιστήμη, η καινοτομία, τα αγροτεμάχια και συνθετικά η κυκλική οικονομία».
- Τα χαρακτηριστικά της κυκλικής οικονομίας συγκεντρώνει η καινοτόμος επιχείρηση ΒΙΟΕΝΕΡΓΕΙΑ ΝΙΓΡΙΤΑΣ Α.Ε. στην Π.Ε. Σερρών, με τη λειτουργία μονάδας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από βιοαέριο, η οποία διοχετεύεται στο δίκτυο της ΔΕΗ με σύμβαση 20ετούς διάρκειας, την παραγωγή αερίου και βιολιπασμάτων.
- Σύμφωνα με τον Τζιάκα (2021), εκ των ιδρυτών της εταιρείας, η μονάδα στο πλαίσιο παραγωγής βιοαερίου διαθέτει τα υπολείμματα σε δυο τύπους οργανικής λίπανσης αγρών α) το υγρό βιολίπασμα που κατανέμεται με ειδικά οχήματα-ποτιστήρες στα αγροτεμάχια ενδιαφερομένων αγροτών β) στερεό βιολίπασμα μετά τη κομποστοποίηση, συσκευασμένο για το εμπόριο.
- Η παραγωγή βιοαερίου απαλλάσσει το περιβάλλον από στερεά και υγρά απόβλητα ενώ η παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια διατίθεται στο δίκτυο του ΔΕΔΔΗΕ και η ετήσια παραγωγική δυναμικότητα της μονάδας ανέρχεται περίπου σε 8.145.000 KW.

• ΑΙΟΛΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ- ΕΛΕΑΤΕΝ

- Σε άρθρο του Παπασταματίου (2020) , γεν
- ικού διευθυντή της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Αιολικής Ενέργειας ΕΛΕΑΤΕΝ , επισημαίνεται ότι η ενεργειακή κρίση οφείλεται στην εξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα. Όσο η εξάρτηση διαιωνίζεται μπορεί να υπάρξουν και άλλες παρόμοιες κρίσεις.
- Η μόνιμη λύση είναι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας γιατί α) δεν είναι εκτεθειμένες στις διεθνείς διακυμάνσεις των τιμών των ορυκτών καυσίμων και β) παράγουν τον πιο φθηνό ηλεκτρισμό και γι αυτό η ενεργειακή μετάβαση πρέπει να επιταχυνθεί.
- Σύμφωνα με τον Παπασταματίου (2020), ο ανωτέρω στόχος απαιτεί θεσμικές και πολιτικές αλλαγές όπως:
- α)ριζική απλοποίηση του αδειοδοτικού πλαισίου με ψηφιοποίηση των διαδικασιών, διαφάνεια , ισοτιμία, το κράτος να εκδίδει οριστική απόφαση εντός 2 ετών όπως θέτει η ευρωπαϊκή νομοθεσία
- β) κοινωνική συναίνεση και αποδοχή από τους πολίτες με ενημέρωση, δημοκρατικό διάλογο και συμμετοχή που θα πρέπει να αποτελούν στοιχεία της κουλτούρας των επιχειρήσεων, των τοπικών κοινωνιών και της πολιτείας για κάθε είδους επένδυση.
- Η ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας είναι πολύ σημαντική αλλά είναι μόνο ένα μέρος του συνολικού παζλ . Προέχει η εξοικονόμηση και η ορθολογική χρήση της ενέργειας που πρέπει να προσαρμοστεί στην κατανάλωση και στις ουσιαστικές μας ανάγκες.
- Μαζί με πολλά αιολικά πάρκα να αναπτύξουμε ισόρροπα τις τεχνολογίες που διασφαλίζουν με οικονομικό και βιώσιμο τρόπο ένα πράσινο, ενεργειακό σύστημα που περιλαμβάνει εξηλεκτρισμό μεταφορών και οικονομίας, αποθήκευση, δίκτυα και όλες τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, την ηλιακή ενέργεια, υδροηλεκτρική ,γεωθερμία, βιοενέργεια (Παπασταματίου, 2022).
- Συμπερασματικά, διαπιστώνεται η σημαντική συμβολή ενός συνεχώς αναπτυσσόμενου και εκσυγχρονισμένου πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα , όχι μόνο για την παραγωγή αγροδιατροφικών προϊόντων αλλά και για την ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας και της πράσινης ενέργειας σε μία εποχή οικονομικών και ενεργειακών κρίσεων.

• Κεφάλαιο 7^ο

• **ΣΤΟΧΟΙΤΗΣ ΝΕΑΣ ΚΟΙΝΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΚΑΠ)**

- Ο Γ. Στύλιος, Υφυπουργός αγροτικής ανάπτυξης και τροφίμων, σε άρθρο του το Νοέμβριο 2021, με τίτλο « για μια ανταγωνιστική ελληνική αγροτική οικονομία του μέλλοντος- το σχέδιο μας για το αύριο», επισημαίνει ότι βασικός στόχος της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) είναι η ενίσχυση ενός βιώσιμου και ανταγωνιστικού γεωργικού τομέα, ο οποίος θα συμβάλει σημαντικά στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.
- Σύμφωνα με τον Υφυπουργό, το υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων θα καταλήξει σε σχέδιο το οποίο εντάσσεται μέσα στη συνολική ευρωπαϊκή στρατηγική ενώ η Ελλάδα είναι η μοναδική ευρωπαϊκή χώρα στην οποία ο προϋπολογισμός του ΚΑΠ παρέμεινε στα ίδια επίπεδα με την περίοδο 2014-2021.
- Παρά το γεγονός ότι συνολικά ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ στην ΕΕ μειώθηκε κατά 10%, οι πόροι που εξασφαλίστηκαν για τη χώρα μας ανέρχονται σε 19.363 δις. ευρώ ενώ παράλληλα απέφυγε την εξωτερική σύγκλιση που θα σήμαινε απώλειες κονδυλίων για την Ελλάδα.
- **Η εθνική στρατηγική αγροτικής ανάπτυξης** περιλαμβάνει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο μεταρρυθμίσεων για να περάσει ο ελληνικός αγροδιατροφικός τομέας στη νέα σύγχρονη εποχή με ένα νέο παραγωγικό και αναπτυξιακό πρότυπο για την εγχώρια αγροτική οικονομία το οποίο
- Α) στηρίζει τις μικρές και μεσαίες γεωργικές εκμεταλλεύσεις μέσω της αναδιανεμητικής ενίσχυσης από το 2023, ανατρέποντας τη διαχρονική ανισοκατανομή της καταβολής των ενισχύσεων. Βάζει τέλος στο φαινόμενο το 30% των δικαιούχων της ενίσχυσης να εισπράττει το 80% των πόρων.
- Β) στηρίζει σημαντικούς παραγωγικούς τομείς που αντιμετωπίζουν προβλήματα ανταγωνιστικότητας και βιωσιμότητας, μέσω ενισχύσεων από το 2023. Ενισχύεται η παραγωγή πρωτεινούχων καλλιεργειών, ψυχανθή, κτηνοτροφία.
- Γ) υιοθετούνται γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον και εφαρμόζονται οικολογικά σχήματα μέσω στοχευμένων δράσεων.
- Δ) το νέο παραγωγικό και αναπτυξιακό πρότυπο για την εγχώρια αγροτική οικονομία στηρίζει τις βιολογικές καλλιέργειες με βάση τη στρατηγική «από το αγρόκτημα στο πιάτο» με στόχο να δώσει προστιθέμενη αξία στα προϊόντα, να αυξήσει περαιτέρω τις εξαγωγές και να κάνει πιο προσιτές τις τιμές για τον Έλληνα καταναλωτή.

- ε) δίνεται έμφαση στη διασφάλιση της ασφάλειας των τροφίμων.
- Στ) ενδυναμώνεται η αγροτική εκπαίδευση και κατάρτιση , σύμφωνα με τις ανάγκες των παραγωγών που λειτουργεί σε τρία επίπεδα- εκπαίδευση-κατάρτιση, παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και έρευνα.
- Ζ) το πρότυπο εστιάζει στη χρήση νέων τεχνολογιών και ψηφιακής τεχνολογίας.
- Η) το νέο πρόγραμμα επενδύει στους νέους αγρότες με αύξηση από 2% στο 3% του συνολικού προϋπολογισμού.
- Ο Στύλιος, 2021 υπογραμμίζει ότι πρόσφατα άνοιξε η πλατφόρμα για το **πρόγραμμα των «ΝΕΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ»** προϋπολογισμού 420 εκατ. ευρώ με στόχο να δοθεί η δυνατότητα σε περισσότερους από 11.000 νέους ανθρώπους να ασχοληθούν με τον πρωτογενή τομέα, ο οποίος αποτελεί ένα από τους βασικούς πυλώνες ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.
- Στο ανωτέρω πλαίσιο διπλασιάζεται το ποσό που δίνεται στους νέους αγρότες ,σε σχέση με τα προηγούμενα προγράμματα , ενώ δίνεται προκαταβολικά το 70%. Σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με το παρελθόν είναι η απλοποίηση στη διαδικασία υποβολής των δικαιολογητικών, καθώς καταργείται η διαδικασία υποβολής φυσικού φακέλου και εγγράφων.
- Για πρώτη φορά τα πάντα θα γίνονται ηλεκτρονικά ακόμα και η αξιολόγηση των αιτήσεων με στόχο να μην υπάρξει παράταση και τα χρήματα να δοθούν στους νέους γεωργούς, μέσα σε διάστημα 6-7 μηνών το περισσότερο.
- **Οι βασικοί στόχοι του προγράμματος είναι**
- Α) η ηλιακή ανανέωση του τομέα
- Β) χορήγηση επαρκούς ενίσχυσης για τα έξοδα πρώτης εγκατάστασης στον τομέα της γεωργίας και πραγματοποίηση επενδύσεων
- Γ) η ενίσχυση υποψηφίων νέων γεωργών , που δεν αντιμετωπίζουν ευκαιριακά την είσοδό τους στον τομέα της γεωργίας.
- Σύμφωνα με τον Στύλιο (2021), η συμβολή του αγροδιατροφικού τομέα είναι πολύ σημαντική στην ελληνική οικονομία ,διότι συμβάλλει περίπου στο 4% του ΑΕΠ-με πολλαπλάσια συμβολή αν προστεθεί και ο τομέας της μεταποίησης-, ενώ ο συνολικός πληθυσμός που απασχολείται στον κλάδο ξεπερνά στη χώρα μας το 11% του συνολικού εργατικού δυναμικού, όταν σε άλλες χώρες το ποσοστό αυτό είναι πολύ χαμηλότερο .
- Η στήριξη του πρωτογενή τομέα κρατάει ζωντανή την ύπαιθρο και ολόκληρη την ελληνική περιφέρεια, όσο και τη μεταποίηση, προκειμένου να ενισχύσει την εξωστρέφεια της και να βοηθήσει περαιτέρω στην ανάπτυξη της εγχώριας οικονομίας (Στύλιος, 2022).

- **ΝΕΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ ΜΕ «ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΕΙΦΟΡΙΑΣ» ΚΑΙ «ΠΡΑΣΙΝΟ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑ»**
- Σε νέο τοπίο βαδίζουν το επιχειρείν και η οικονομία διεθνώς, καθώς οι νέες πραγματικότητες με την πανδημία, την ενεργειακή –οικονομική κρίση , οδήγησαν τους οικονομικά δρώντες να κατανοήσουν τη σημασία των θεμάτων που αφορούν το περιβάλλον, την εταιρική διακυβέρνηση, την κοινωνική ευημερία.
- Μετά τις μεγάλες εταιρείες της χώρας – ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ, ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ, ΔΕΗ, ΕΛΛΑΚΤΩΡ, ΤΕΡΝΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ, ΕΘΝΙΚΉ ΤΡΑΠΕΖΑ- που προχώρησαν σε έκδοση ομολόγων με δείκτες αειφορίας, έρχεται και η σειρά του κράτους με το κρατικό «πράσινο ομόλογο».
- **Ο υπουργός Οικονομικών κ. ΣΤΑΙΚΟΥΡΑΣ (2022)** μιλώντας στη Βουλή, κατά την ενημέρωση των μελών της ειδικής μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος, για τη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών COP26 για την κλιματική αλλαγή στη Γλασκόβη, ανέφερε ότι
- «εξετάζεται η διαμόρφωση φακέλου επιλέξιμων έργων που θα χρηματοδοτούνται από άλλες πηγές με «πράσινα ή βιώσιμα ομόλογα» μέσα στα προσεχή χρόνια , πέραν εκείνων που ήδη χρηματοδοτούνται από άλλες πηγές όπως το Ταμείο Ανάκαμψης».
- Σύμφωνα με τον κ. Σταικούρα η χώρα ανέλαβε εμβληματικές πρωτοβουλίες για την πράσινη μετάβαση σε 6 τομείς:
 - Α) την απανθρακοποίηση της ναυτιλίας με την ενίσχυση της καινοτομίας
 - Β)την προώθηση της αειφορίας σε νησιά και τουριστικούς προορισμούς
 - Γ) την ενίσχυση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με έμφαση στην υπεράκτια αιολική και στην υδροηλεκτρική ενέργεια
 - Δ) τη δραστική μείωση των εκπομπών άνθρακα της ηλεκτροδότησης , ιδίως μέσα από το εθνικό πρόγραμμα απολιγνιτοποίησης
 - Ε) την προστασία της βιοποικιλότητας και του οικοσυστήματος των θαλασσών και των βουνών της χώρας
 - Στ) την έμφαση στις διασυνδέσεις , μετατρέποντας την Ελλάδα σε ενεργειακό κόμβο μέσα από διακρατικές συμφωνίες συνεργασίας. Για το σκοπο αυτό υπεγράφησαν συμφωνίες τον Σεπτέμβριο 2022 με Σαουδική Αραβία και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα ενώ δηλώθηκε η επάρκεια σε υδροποιημένο αέριο για τη χώρα μας από Ιταλία, Βουλγαρία.

• ΚΥΚΛΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

- Πρόκληση για τις επιχειρήσεις αποτελεί και η **κυκλική οικονομία** που σύμφωνα με τον ΣΕΒ θα πρέπει να αξιοποιηθεί ως το σύγχρονο οικονομικό μοντέλο της χώρας για την προσέλκυση επενδύσεων, την ανάπτυξη της αγοράς, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την παραγωγή αξίας για περιβάλλον και κοινωνία.
- Οι πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις σε ευρωπαϊκό αλλά και εθνικό επίπεδο θέτουν ως βασικό στόχο τη μείωση της ταφής των αποβλήτων σε ποσοστό μικρότερο του 10% το 2030 από 80% που έχουμε στην ΕΛΛΑΔΑ σήμερα.
- Επιμέρους στόχοι τίθενται για την ανακύκλωση συσκευασιών, οργανικών αποβλήτων, πλαστικών μιας χρήσης και τη διαλογή στην πηγή για τις επιχειρήσεις.
- Οι θεμελιώδεις αυτές αλλαγές διαμορφώνουν ένα νέο τοπίο, που αλλάζει δραστικά τον τρόπο που λειτουργούν οι επιχειρήσεις, οι οποίες οφείλουν να αποκτήσουν «κυκλική συνείδηση».
- Το όραμα των μηδενικών αποβλήτων ξεκινά πάντα από τη διοίκηση της επιχείρησης και θα πρέπει να μεταλαμπαδεύεται στους εργαζόμενους καθώς και σε κάθε εμπλεκόμενο στην αλυσίδα της δημιουργίας αποβλήτων.
- Εκτός από τις επιχειρήσεις σημαντικό ρόλο για την προστασία του περιβάλλοντος και την κλιματική κρίση, και των συνεπειών τους στις τοπικές κοινωνίες, παίζει η **Τοπική Αυτοδιοίκηση**, που έχει αποστολή να δίνει λύσεις πρακτικές, άμεσες στα προβλήματα της καθημερινότητας των πολιτών αλλά με απόλυτη προτεραιότητα το περιβάλλον και ποιότητα ζωής (Μαρκόπουλος, 2021).
- Με πυξίδα την βιώσιμη ανάπτυξη, ο **ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ –ΑΔΜΗΕ-** υλοποιεί νέες ενεργειακές υποδομές και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη στροφή της Ελλάδας προς την καθαρή ενέργεια και την αειφορία.

ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

- Σε πρόσφατη έρευνα της ΕΡΤ3 «-ΑΓΡΟ-WEEK» τέθηκε το ερώτημα «αν άλλαξε η διατροφική συνήθεια των Ελλήνων στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, με μονογονεϊκές οικογένειες, τροφοδοσία των πόλεων από σουπερ-μάρκετ, εκτόπιση του δείπνου από τη σαλάτα, παχυσαρκία των νέων και αναζήτηση υγιεινών σνακ».
- Στην έρευνα που έλαβε χώρα σε μεγάλη μονάδα παραγωγής και συσκευασίας λαχανικών παρουσιάστηκε η σύγχρονη τάση της σαλάτας ως υγιεινό σνακ.
- Φρέσκα λαχανικά και χορταρικά- σπανακι, ρόκα κ.α παράγονται από την βιομηχανία σε τεράστια θερμοκήπια, πλένονται, διατηρούνται φρέσκα με τα κατάλληλα μηχανήματα, τεχνογνωσία και συσκευάζονται σε 100 γρ, σαν σνακ-μικρές μπουκιές, αντικαθιστούν την σοκοφρέτα, και τοποθετούνται σε χαρτοτελάρα, θαλάμους ψύξης, μεταφέρονται με φορτηγά-ψυγεία στα σουπερ-μάρκετ με ημερομηνία λήξης 10 ημέρες από την ημερομηνία παραγωγής.
- Η βιομηχανία με επένδυση 3 εκατ. ευρώ, συνεργάζεται με το Πανεπιστήμιο Θεσ/κης στην έρευνα για τη διατροφική αξία, με συνεταιρισμούς καταναλωτών και στόχο η σαλάτα να αποτελέσει ένα υγιεινό σνακ-συνήθεια, να είναι επιθυμητή από τα παιδιά με διάφορους γευστικούς συνδυασμούς των χορταρικών, και αυτό το πετυχαίνουν πλέον σε μεγάλο βαθμό.
- Η ζωή εξελίσσεται, η επιστήμη εξελίσσεται και οι σύγχρονες τάσεις δείχνουν ότι ο κόσμος ακόμα και στην Ελλάδα της κρίσης, θέλει καινοτόμα προϊόντα ή στο σπίτι ή στο εστιατόριο και επομένως τα νεαρά φύλλα, λαχανικά, φρούτα έχουν μέλλον ακόμα και στα βιολογικά καλλυντικά.
- Ο Οργανισμός Τουρισμού Θεσ/κης, με πρόεδρο τη Βούλα Πατουλίδου (2022) που δήλωσε ότι η «Θεσ/κη ανακηρύχθηκε πρωτεύουσα της γαστρονομίας πρόσφατα και έτσι υπάρχει διασύνδεση των αγροτικών προϊόντων με αγροκτήματα –ΓΕΡΟΒΑΣΙΛΗ κ.α.- και με τον τουρισμό».
- Η Πατουλίδου (2022) ανέφερε ότι «υπάρχουν ελληνικοί αμπελώνες με παραγωγή καλής ποιότητας κρασιού και αυτό συνδέεται με τον τουρισμό και την βιωματική εμπειρία των ανθρώπων της υπαίθρου, τον κόπο τους και τον συνδυασμό με την τοπική κουζίνα. Στην Αγγλία το περιοδικό NATIONAL GEOGRAPHIC FOOD έκανε μεγάλη εκδήλωση με κεράσματα μακεδονικών φαγητών και αφιέρωσε τις καλύτερες σελίδες στη Μακεδονική κουζίνα».

- Σύμφωνα με την Πατουλίδου (2022) « το ελληνικό αγροτικό προϊόν είναι πολύ σημαντικό για τον τουρισμό και οι τουρίστες ενθουσιάζονται με τα κρασιά, τσίπουρα Μακεδονίας, τυριά ΠΟΠ και επιστρέφουν στην Ελλάδα για να θυμηθούν τις γεύσεις και να τις περιγράψουν» .
- Οι παραδοσιακές γεύσεις, τα τοπικά προϊόντα, η φιλοξενία , το κουλούρι Θεσ/κης , τα Μακεδονικά προϊόντα είναι γνωστά σε όλο τον πλανήτη για την ποιότητα τους και γίνεται προσπάθεια να εφοδιάζονται τα ξενοδοχεία με ελληνικά προϊόντα που είναι ιδιαίτερα , γευστικά, λάδι, βούτυρο (Πατουλίδου, 2022).
- Όλα τα ανωτέρω μπορούν να συνδυαστούν με την αναβίωση και λειτουργία **ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ στην ΕΛΛΑΔΑ** , με την παράλληλη επάνδρωση τους με το κατάλληλο προσωπικό ,για την αντιμετώπιση της ανεργίας στη χώρα μας, σύμφωνα με το επιτυχημένο πρότυπο των ουτοπικών σοσιαλιστών (Οουεν, Μπλαν κ.α.) αλλά και στην Ελλάδα (Αμπελακίων κ.α.).
- Οι συνεταιρισμοί αυτοί μπορούν να λειτουργήσουν σε μια διευρυμένη, σύγχρονη, καινοτόμα μορφή με την υποστήριξη ενός κράτους πρόνοιας για την αντιμετώπιση των νέων, κρίσιμων προβλημάτων και αναγκών της ελληνικής κοινωνίας (Μουλαέρτ & Αφουξενίδης, 2021), με στόχο την αειφόρο, πράσινη, βιώσιμη αλλά και δίκαιη ανάπτυξη, την κοινωνική ευημερία των τοπικών κοινωνιών στη χώρα μας. Η χρηματοδότηση μπορεί να γίνει από το ελληνικό κράτος ή και με νέες καινοτόμες μεθόδους όπως συμμετοχική χρηματοδότηση (FRAUHOFFER, GREEN DEAL).
- Άλλο πετυχημένο παράδειγμα είναι ο «ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΧΑΛΑΣΤΡΑΣ ΘΕΣ/ΚΗΣ» με τους ορυζώνες που παράγουν το 55% του ελληνικού ρυζιού στην Ελλάδα, με τις ποικιλίες ρονάλντο, καρολίνα, κίτρινο ρύζι κ.α.
- Ο γραμματέας του συνεταιρισμού Γ. Μπότας δήλωσε (Απρίλιος, 2022) ότι «προετοιμάζονται τα χωράφια για το πότισμα (με λειζερ), τη σπορά και παρότι η ΕΕ προστατεύει το ρύζι υπάρχει υψηλό κόστος εισροών που επιδεινώνεται με τον πόλεμο στην Ουκρανία, υπάρχει μεγάλη αγωνία στους καλλιεργητές διότι το αλώνισμα αρχίζει τον Οκτώβριο και η καλλιέργεια είναι ασύμφορη, πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα».
- Σημαντική διαφαίνεται για την ελληνική οικονομία η αναβίωση της άλλοτε ανθηρής Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης, με σημαντικές εγκαταστάσεις και αρκετούς εργαζόμενους που τώρα κινητοποιούνται για την επαναλειτουργία της , με στόχους την αντιμετώπιση της ανεργίας και προσφορά ποιοτικών ελληνικών προϊόντων.
- Επίσης τονίζεται η ανάγκη της κυκλικής οικονομίας, με κέντρα ανακύκλωσης αλλά κυρίως όχι στη σπατάλη τροφίμων, αλλά στην αποθήκευση και κατάψυξη τους διότι το 1/3 πετιούνται.

• ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ VEGAN

- Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια παρατηρείται η αύξηση της κατανάλωσης και παραγωγής προϊόντων VEGAN δηλ. καταναλώνονται από χορτοφάγους που δεν επιθυμούν καθόλου τα ζωικά, γαλακτοκομικά, ψάρια και συναφή προϊόντα. Αυτό έχει διαδοθεί ευρέως, κυρίως στους νέους που αντιτίθενται στην αλόγιστη σφαγή των ζώων, αλλά και κατά τη διάρκεια νηστειών για την υγεία, την αποτοξίνωση.
- Αυτή η τάση μπορεί να βοηθήσει την παραγωγή, εξαγωγή, μεταποίηση αγροδιατροφικών προϊόντων VEGAN καθώς και την οικονομική ανάπτυξη και πολλές ελληνικές εταιρείες και αλυσίδες σουπερ μαρκετ προσανατολίζονται ήδη προς αυτό το στόχο όπως π.χ. ΔΕΛΤΑ-Αμύγδαλο (γάλα), ΟΛΥΜΠΟΣ-ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΕΙΑ (γάλα) καρπός από ελληνικά αμύγδαλα-Τρίκαλα, ΆΛΦΑ-Χορτόπιτα VEGAN, VEGANACT-GENIUS VEGAN μπιφτέκια, ΠΑΡΝΑΣΟΣ VEGAN μπιφτέκια, ΚΑΡΝΑ μπιφτέκια, PALIRIA VEGAN γίγαντες γιαχνί, FYTRO σόγια κιμάς που συσκευάζεται από τη ΓΙΩΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΘΡΕΠΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΑΘΗΝΑ, ΒΙΟΑΓΡΟΣ Α.Ε. ΚΡΥΑ ΒΡΥΣΗ ΠΕΛΛΑΣ με πίτα VEGAN SALONIKA, Αρακάς Κατερίνης για PENTÉ S.A., MELISSA ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΖΥΜΑΡΙΚΑ, ΚΥΚΝΟΣ-ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΝΣΕΡΒΩΝ-ΤΟΜΑΤΟΠΟΛΤΟΙ ΝΑΥΠΛΙΟ, ΦΡΑΓΚΙΣΤΑΣ ΦΡΟΥΤΑ-ΧΥΜΟΙ ΝΑΥΠΛΙΟ, AUTHENTIC NUTS – ΓΕΡΑΚΑΣ ΓΙΑ Α.Β. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ (επεξεργασία, συσκευασία), CRETAN NATURAL PRODUCTS –Κοπέλι με πολλά βότανα κρητικά κ.α.
- Πολλές ελληνικές, οικογενειακές φάρμες δραστηριοποιούνται στον συγκεκριμένο παραγωγικό τομέα και διαφημίζουν στις μέρες μας τα προϊόντα τους σε στάσεις του μετρό κ.α. όπως η Σαλάτα ΒΕΖΥΡΟΓΛΟΥ της οικογένειας Βεζύρογλου, στην Αλεξάνδρεια Ημαθίας, με σλόγκαν «τόση απόλαυση σε μία σαλάτα. Από φρεσκοκομμένα baby φιλαράκια» κ.λ.π.
- Η παραγωγή των προϊόντων vegan μπορεί να οργανωθεί και αυτή σε συνεταιρισμούς για την παροχή των προϊόντων αυτών σε καλύτερες, προσιτές τιμές στους καταναλωτές.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΕΠΙΣΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

- Ο Π. Κοσμάς (2022), εν μέσω εξελίξεων του πολέμου Ρωσίας-Ουκρανίας, επισημαίνει ότι η επισιτιστική κρίση είναι παγκόσμια και ήρθε για να μείνει.
- Σύμφωνα με τον Κοσμά (2022), «ο μόνος τρόπος να αποφευχθεί μια δυστοπική προοπτική για την ανθρωπότητα είναι να αναστραφεί η κλιματική κρίση που προϋποθέτει την ταχύτατη απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα. Ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει μεσοπρόθεσμα δυσμενείς επιπτώσεις και αντί για απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα έχουμε γενική επιστροφή».
- Οι όροι αγροδιατροφική κρίση και επισιτιστική κρίση δεν χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά στην Ουκρανία. Το 2011 οξεία τέτοια κρίση στη Β.Αφρική, Μ.Ανατολή, όπου το ψωμί είναι η βάση της διατροφής του πληθυσμού, πυροδότησε την Αραβική Άνοιξη, ανατροπές καθεστώτων, γεωπολιτικές ανακατατάξεις.
- Το 2021 το φάντασμα της επισιτιστικής κρίσης επανήλθε για όλο τον πλανήτη εξαιτίας δύο αιτιών
- α) διαταραχή στις εφοδιαστικές αλυσίδες τη στιγμή που το άνοιγμα των οικονομιών ύστερα από το «λόκ νταουν» αύξησε απότομα την παγκόσμια ζήτηση για όλα τα προϊόντα β) μείωση της παραγωγής δημητριακών σε ΗΠΑ, Ευρώπη λόγω ακραίων καιρικών φαινομένων όπως ξηρασία, τυφώνες, εξάντληση των αποθεμάτων νερού, μείωση των σμηνών μελισσών που επιτελούν την διαδικασία της επικονίασης κ.λ.π. τα οποία οφείλονται στην κλιματική κρίση.
- Ο πόλεμος στην Ουκρανία επεκτείνει την κρίση στο μεσοπρόθεσμο μέλλον ενώ εμπλέκεται καθοριστικά η ενεργειακή κρίση διότι α) οι μονάδες ορυκτής ενέργειας που απαιτούνται για να παραχθεί μία μονάδα διατροφικής ενέργειας αυξάνονται διαρκώς (ήδη είναι 3/1) β) στις εφοδιαστικές αλυσίδες υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός για την εξασφάλιση κοντινερ και πλοίων μεταφοράς για πάσης φύσεως εμπορεύματα και επομένως το σιτάρι, το καλαμπόκι για τους πεινασμένους ανθρώπους του Τρίτου Κόσμου δεν θα είναι η πρώτη προτεραιότητα.

- Οι συνέπειες θα πλήξουν χώρες αδύναμες όπως η Ελλάδα , αλλά και εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπων που η επιβίωσή τους εξαρτάται από το «ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΣΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΟΗΕ» που υπό κανονικές συνθήκες είναι αξιόπιστος προμηθευτής στην παγκόσμια αγορά δημητριακών, αλλά σε συνθήκες έντονου ανταγωνισμού για την δημιουργία αποθεμάτων και τον έλεγχο των εφοδιαστικών αλυσίδων δεν υπάρχουν ευαισθησίες για τα θύματα της ακραίας φτώχειας (Κοσμάς, 2022).
- Τέλος, ο πόλεμος, η διατάραξη των εξαγωγών και των εμπορικών δρόμων , οι οικονομικές κυρώσεις δεν αποτελούν την μοναδική αιτία της επισιτιστικής κρίσης. Πίσω από τις τιμές-ρεκόρ υπάρχει και η κερδοσκοπία.
- Παρά την πανδημία του κορονοϊού, τις καραντίνες, το πάγωμα της οικονομίας είχαμε υπερδιπλασιασμό της τιμής του σιταριού, της σόγιας, του καλαμποκιού, του καφέ, της ελαιοκράμβης, τριπλασιασμό του φοινικέλαιου, άνοδο της ζάχαρης κατά 80%, του γάλατος πάνω από 70%, του ρυζιού κατά 40%, με άνοδο συνεχή στα χρηματιστήρια (Μ. Μιχάλης, 2022).

• **ΝΕΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΙΜΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΩΣΙΜΗ ΓΕΩΡΓΙΑ**

- Ο Α. Αγγελάκης , επιστημονικό στέλεχος ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, διδάσκων Πανεπιστημίου Κρήτης, σε άρθρο του (27/3/2022) , υποστηρίζει ότι « η επισιτιστική ασφάλεια και η ασφάλεια των τροφίμων αποτελούν υψηλή προτεραιότητα σε ένα διεθνές και ασταθές περιβάλλον με επάλληλες προκλήσεις».
- Σε επίπεδο αλυσίδας τροφίμων, εμπορικών δικτύων, καναλιών διανομής αναδεικνύονται νέες ποιοτικές προδιαγραφές π.χ. αειφορία, χαμηλή χημική επιβάρυνση προϊόντων, υψηλότερη διατροφική αξία κ.α.
- Τα τελευταία χρόνια οι δραματικές επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης αναδεικνύουν την ιδιαίτερη σημασία του περιορισμού των περιβαλλοντικών επιβαρύνσεων που προκύπτει από την ανθρωπογενή δραστηριότητα και η οποία σχετίζεται με τον γεωργικό τομέα και την παραγωγή τροφίμων, ενώ το 1/3 των παγκόσμιων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου προέρχεται από τα συστήματα τροφίμων , σύμφωνα με την έκθεση της διακυβερνητικής επιτροπής για την κλιματική αλλαγή.
- Επομένως , ο περιορισμός συμπίεσης του εδάφους, η ανάγκη περιορισμού κατανάλωσης νερού και ενέργειας, ο περιορισμός της χρήσης χημικών εισροών και φυτοφαρμάκων αποτελούν κρίσιμες συνιστώσες συγκρότησης νέων βιώσιμων υποδειγμάτων στον τομέα της γεωργίας ενώ συγχρόνως η σημασία έγκαιρης προειδοποίησης για την αντιμετώπιση των ασθενειών και κλιματικών αλλαγών σε αυτόν τον τομέα με υψηλή ευαλωτότητα αποτελεί σημαντική διάσταση για την οικοδόμηση σύγχρονων και ανθεκτικών μορφών παραγωγής αγροτικών προϊόντων (Αγγελάκης, 2022).
- Η βιωσιμότητα της γεωργίας συνδέεται με τη διασφάλιση σύγχρονων παραγωγικών δραστηριοτήτων , με ορθολογική τεχνο-οικονομική σχέση του όγκου παραγωγής με τάση προς την αυθεντικότητα , τη διατήρηση της ποιότητας των προϊόντων και τη βιοασφάλεια .

- Ο Αγγελάκης (2022) επισημαίνει ότι σημαντική παράμετρος που αναδείχτηκε ιδιαίτερα κατά την περίοδο της πανδημίας που βιώνουμε αφορά την παραγωγική αυτάρκεια. Η διαμόρφωση τοπικών ολοκληρωμένων αγροδιατροφικών συστημάτων αποτελεί διαχρονικά κεντρικό στόχο σε αρκετές οικονομίες με προηγμένο αγροτικό τομέα.
- Ο Αγγελάκης (2022) τονίζει τη σημασία των τεχνολογικών και ψηφιακών εφαρμογών για τη «γεωργία ακριβείας» όπως π.χ. αισθητήρες και Διαδίκτυο Πραγμάτων, τεχνολογίες εφαρμογής μεταβλητών δόσεων λιπασμάτων, αγροχημικών και αρδευτικού νερού, ρομποτικά συστήματα, εφαρμογές Τεχνητής Νοημοσύνης, δορυφορικά συστήματα τηλεσκόπησης που εκτείνονται σε όλη την αλυσίδα της αγροτικής παραγωγής.
- .
- Συμπερασματικά, η τεχνολογία αναμένεται να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης του γεωργικού και αγροδιατροφικού τομέα, δημιουργώντας νέες δυνατότητες και ανοίγοντας νέες προοπτικές βιώσιμης ανάπτυξης της αγροδιατροφικής αλυσίδας (Αγγελάκης, 2022).

ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ

- Κατά τη συγγραφή της παρούσας εργασίας , παρατηρώντας τις εξελίξεις του πολέμου Ρωσίας-Ουκρανίας , κατανοούμε ότι οι χώρες που καλύπτουν τις διατροφικές τους ανάγκες με δική τους παραγωγή και ταυτόχρονα διαθέτουν τη σχετική βιομηχανία παραγωγής ποικιλιών, λιπασμάτων κ.λ.π. , θα γίνουν οι ρυθμιστές της αξίας τροφής (Μπιλάλης & Αραχωβίτης, 2022).
- Σύμφωνα με το άρθρο του Δ.Μπιλάλη (2022), καθηγητή Γεωργίας & Βιολογικής Γεωργίας ,Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθήνα, που υποστηρίζει ότι «η χώρα μας πρέπει να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για να επιτύχει τη διατροφική αυτονομία διότι στα χρόνια της οικονομικής κρίσης είχαμε άμεση εξάρτηση από τις εισαγωγές για τη διατροφή μας ,σε σημαντικό αριθμό καλλιεργειών» .
- Η εποχή του COVID-19 οδήγησε σε αύξηση των τιμών των μεταφορικών των γεωργικών προϊόντων, και τώρα με την Ουκρανία (4^{ος} προμηθευτής γεωργικών προϊόντων της ΕΕ) , «ΚΑΝΕΙΣ» δεν είναι σε θέση να μας ενημερώσει αν σε 3-4 μήνες τα αποθέματα θα φτάνουν να προμηθεύουν την Ελλάδα, ή αν το « ράλυ τιμών» θα τα οδηγήσει σε πιο ισχυρές αγορές (Μπιλάλης, 2022).
- Τίθενται ερωτήματα όπως αν το ΥΠΑΑΤ μπορεί να εγγυηθεί τον ομαλό εφοδιασμό με λογικές τιμές, αν υπάρχουν κατάλληλες δομές αποθήκευσης, πόσα σιλό υπάρχουν, ποιες είναι οι μηνιαίες ποσότητες απορρόφησης σιτηρών από την ελληνική αγορά.
- Επομένως χρειάζεται κατά τον Μπιλάλη (2022), μία εθνική πολιτική στρατηγικών καλλιεργειών στην ελληνική γεωργία.
- Στρατηγική καλλιέργεια ορίζεται κάθε καλλιέργεια που συνδέεται με εθνικό κοινωνικό όφελος ή κοινωνική ανάγκη. Κάθε καλλιέργεια που σχετίζεται άμεσα με τη διατροφή των πολιτών και κυρίως σε περιόδους κρίσης –οικονομικής, κοινωνικής κ.λ.π. Κάθε καλλιέργεια που σχετίζεται με την ιδιαιτερότητα της γεωργίας μίας χώρας , εξασφαλίζει την επισιτιστική ασφάλεια και αναβαθμίζει τον γεωργικό τομέα μιας χώρας.

».

- .
- Στη συνέχεια ο Μπιλάλης (2022) αναλύει τη λέξη επισιτισμός ή σίτιση που αναφέρεται στο σιτάρι (σίτος) και τα χειμερινά σιτηρά τονίζοντας ότι πρέπει να κατανοήσουμε όλοι ότι δεν υπάρχει ούτε μια μέρα στη ζωή μας που να μην καταναλώνουμε προϊόντα σιταριού ή λοιπών σιτηρών όπως ψωμί, δημητριακά, μπισκότα, κουλούρια κ.α.
- Η Ελλάδα μετά τον Β Παγκόσμιο πόλεμο, έδειξε ότι μπορεί να καταφέρει τη σιτάρκεια λόγω κλίματος και εδάφους.
- Οι καλλιέργειες με στρατηγικό χαρακτήρα για την Ελλάδα είναι
- ψυχανθή (όσπρια κ.λ.π.) που χαρακτηρίζονται το «κρέας των φτωχών» λόγω υψηλής περιεκτικότητας και ποιότητας της πρωτεΐνης που περιέχουν ενώ έχουμε ξεχάσει λόγω του δυτικού προτύπου διατροφικής κατανάλωσης ότι το εθνικό μας φαγητό ήταν τα όσπρια.
- Ρύζι και πατάτα που κατέχουν σημαντικό ποσοστό στην ελληνική διατροφή.
- Κτηνοτροφικά φυτά που είναι αραβόσιτος, τριφύλλια, χειμερινά σιτηρά για την τροφή των ζώων σε συνδυασμό με τα βοσκοτόπια.
- Η ελαιοκαλλιέργεια είναι σημαντική αλλά λόγω της μεγάλης παραγωγής και διασποράς σε όλη τη χώρα, δεν θα παρουσιάσει έλλειψη σε περιόδους κρίσης και ήδη υπάρχουν τοπικές αλυσίδες εμπορίας.
- Τα κηπευτικά λόγω της διασποράς παραγωγής σε όλη τη χώρα σε συνδυασμό με το μικρό τους βιολογικό κύκλο, κάθε έλλειψη μπορεί να καλυφθεί γρήγορα (Μπιλάλης, 2022).
- Τα κύρια βήματα ενός εθνικού σχεδίου στρατηγικών καλλιεργειών παράλληλα και ανεξάρτητα από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης είναι:
- Α) καταγραφή των δομών, υποδομών, καλλιεργητικών περιοχών που θα αναλάβουν την υλοποίηση δηλ. σε ποιες περιοχές θα μπουν οι συγκεκριμένες καλλιέργειες και σε ποιες δομές θα αποθηκευτούν ή θα μεταποιηθούν.
- Β) διοικητικά κέντρα καταγραφής και υποστήριξης.

- Γ) διοικητικά κέντρα –ενισχύσεις στους παραγωγούς-μεταποιητές που συμμετάσχουν χωρίς να απαιτείται εθνοποίηση , αλλά συμμετοχή ιδιωτών με κίνητρα για την υλοποίηση.
- Δ) προσδιορισμός των αποθεμάτων με βάση την κατανάλωση σε εθνικό επίπεδο που απαιτεί ανάλυση αγοράς, ενώ εκτιμάται ότι στα σιτηρά αποθέματα κατά 40%-50% των εθνικών αναγκών θα λειτουργήσουν προστατευτικά και για την ελληνική αγορά από περιπτώσεις αισχροκέρδειας.
- Ε) μηχανισμός ανανέωσης των αποθεμάτων σύμφωνα με τις αρχές εμπορίας Ε.Ε.
- ΣΤ) μηχανισμός και δομές υποστήριξης του σχεδίου σε εισροές π.χ. λιπάσματα, σπόροι, φυτοφάρμακα κ.α. Η Ρωσία ανακοίνωσε εμπάργκο για την ΕΕ στα λιπάσματα, ενώ πολλές εταιρείες λιπασμάτων και θυγατρικές τους στη χώρα μας και στην ΕΕ είναι ρωσικών συμφερόντων . Η Ουκρανία επίσης, παράγει το 8% των λιπασμάτων παγκοσμίως και έχει υψηλή θέση σε αζωτούχα λιπάσματα με αποτέλεσμα να αναμένεται έλλειψη και στις εισροές.
- Η χώρα μας πρέπει να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για να επιτύχει τη διατροφική αυτονομία και χρειάζεται να επαναπροσδιοριστεί η στρατηγική επισιτιστικής ασφάλειας.
- Όπως είχε πει και ο Ντενγκ Σιαο Πινγκ «Χωρίς τα σιτηρά δεν υπάρχει γεωργία. Χωρίς τη γεωργία υπάρχει το χάος». Τα τελευταία χρόνια είδαμε τους καιρούς ,τα ήθη να αλλάζουν και πρέπει να είμαστε έτοιμοι για τις αλλαγές που έρχονται στο γεωργικό τομέα (Μπιλάλης, 2022).
- Η πολιτική αναλύτρια Ι. Λιούτα (2022), σε άρθρο της επισημαίνει ότι « οι επιπτώσεις από τον πόλεμο στην Ουκρανία πλήττουν όλη την Ευρώπη , αλλά περισσότερο τον Νότο . Το υψηλό ενεργειακό κόστος μετακυλιέται στα βασικά αγαθά διατροφής. Η Ρωσία ,Ουκρανία είναι στην κορυφή της εξαγωγής των σιτηρών . Οι χώρες του ευρωπαϊκού Νότου κινδυνεύουν ακόμη και με επισιτιστική κρίση» (Λιούτα, 2022).
- Στην Ελλάδα το «ράλι ανόδου» τιμών πετρελαίου, βενζίνης, φυσικού αερίου, ξεκίνησε πριν 14 μήνες και ενώ νοικοκυριά , επιχειρήσεις πάλεψαν την οικονομική κρίση, πανδημία μένοντας χωρίς αποθεματικά , σήμερα μαστίζονται από υπερβολικές ανατιμήσεις προϊόντων και αγαθών με τη θέρμανση να αποτελεί πολυτέλεια ,ενώ οι αγορές προσανατολίζονται σε φθηνότερα και χαμηλής ποιότητας προϊόντα.

- Η χαμηλότερη προσφορά και η άνοδος των τιμών οδηγεί ήδη σε λιμό πληθυσμούς φτωχών χωρών της Αφρικής και σε ένδεια χώρες της Ασίας, όπως η Σρι Λάνκα, όπου ο κόσμος έχει βγει εδώ και δύο εβδομάδες στους δρόμους και αναμένεται διόγκωση του προβλήματος στις χώρες του αραβικού κόσμου, Μέση Ανατολή, Βόρεια Αφρική που βασίζονται στη Ρωσία-Ουκρανία για προμήθειες σε σιτηρά και μαγειρικά έλαια.
- Ο ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΓΕΩΡΓΙΑΣ των ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ εκτιμά ότι περίπου 50 χώρες είναι στενά εξαρτημένες από το σιτάρι Ρωσίας-Ουκρανίας σε ποσοστό 30% των αναγκών τους.
- Σύμφωνα με εκτίμηση του Οργανισμού η φετινή παγκόσμια παραγωγή σίτου θα μειωθεί στα 784 εκατ, τόνους έναντι 790 του προηγούμενου μήνα, ενώ το 20% της χειμερινής σοδειάς της Ουκρανίας δεν θα μαζευτεί και προβλέπει ότι η διαταραχή στις εξαγωγές της Μαύρης Θάλασσας θα καλυφθούν μόνο εν μέρει από τις μεγαλύτερες εξαγωγές Ινδίας, ΕΕ, ΗΠΑ, Αργεντινής.
- Το ερώτημα το οποίο τίθεται για την χώρα μας αλλά και την ΕΕ είναι αν θέλουμε επιβίωση ή βιώσιμη κοινωνία, ενώ αυξάνονται καθημερινά οι φωνές πολιτικών αλλά και πολιτών που υποστηρίζουν ότι η Ευρώπη, Ελλάδα πρέπει να μάθει να παράγει σωστά, με καλούς μισθούς και όχι να γίνονται επενδύσεις στην Κίνα με πολύ χαμηλούς μισθούς, φθηνά προϊόντα, τρόφιμα που μας οδηγούν σε συνεχή εξάρτηση από τις εισαγωγές και που αποτελεί τον **βασικό στόχο-πρόταση** της παρούσας έρευνας.
- Τώρα, αν και καθυστερημένα, συζητάει η Ευρωπαϊκή Ένωση για μία στρατηγική αυτονομίας, κυρίως μέσω εντατικής γεωργίας, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (μπαταρίες κ.α), χρηματοδοτήσεις στον πρωτογενή τομέα με παράλληλη θέσπιση πλαφόν κατά της αισχροκέρδειας.
- Ο Κιντζιος (2022), Πρ. Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, σε τηλεοπτική συνέντευξη στο Κανάλι Της ΒΟΥΛΗΣ, δήλωσε ότι
- « επίκειται επισιτιστική κρίση λόγω του πολέμου στην Ουκρανία και επομένως η μετάβαση στα πράσινα πρότυπα της παραγωγής είναι μονόδρομος μαζί με την κλιματική αλλαγή».
- Ο Ατσιαλακης (2022), καθηγητής Μηχανικών Παραγωγής, δήλωσε ότι « η στράτευση των αγροτών της Ουκρανίας οδηγεί σε μείωση της παραγωγής ενώ το ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ προωθεί τη μείωση της αγρανάπαυσης».
- Ο Μαραβέγιας (2022), τόνισε ότι «για την Ευρώπη δεν υπάρχει πρόβλημα τροφοδοσίας αλλά θέμα αυξημένου κόστους, διότι η αγροτική πολιτική της Ευρώπης έχει εξαφανίσει την αυτάρκεια, τώρα η Ευρώπη φοβάται τα κενά ράφια, ενώ δόθηκαν 26 εκατ, στην Ελλάδα για βοήθεια του αγρότη».

- Ως λύση προτείνεται από τους ανωτέρω η μεσογειακή διατροφή, οι Ευρωπαίοι δεν δέχονται τις χημικές τροφές, υπάρχει στροφή στα όσπρια και την κυκλική οικονομία, την παύση της σπατάλης των τροφίμων ως νέο μοντέλο στην αντιμετώπιση της κρίσης.
- Ως άλλες λύσεις προτείνονται να φυτευτούν νέες εκτάσεις και όχι εις βάρος των σιτηρών, να δοθούν κίνητρα με την επιδότηση των μεταφορών, της ενέργειας διότι 12 χώρες της Β. Αφρικής, Τουρκία, Ινδία κ.α. θα έχουν πρόβλημα μέχρι τέλος του έτους, με το σιτάρι να αυξάνεται 100 δολάρια και τα ακριβότερα σιτηρά οφείλονται λόγω εισαγωγών από μακρινές χώρες, όπως συνέβη το 2008 που οι τιμές αποκαταστάθηκαν μετά 14 μήνες και επομένως πρέπει να αυξηθεί άμεσα η παραγωγή (Μαραβέγιας, 2022).
- Στην Ευρώπη βασικό πρόβλημα αποτελεί ότι 88 εκατ. τόνοι τροφίμων πετιούνται κάθε χρόνο.
- Υπάρχει η τάση να μηδενιστεί ο ΦΠΑ στα τρόφιμα, να εξευρεθούν κτήματα αγρανάπαυσης, να μειωθεί η κατανάλωση κρέατος με στροφή στα φρούτα, χόρτα, μεσογειακή διατροφή, με αναδιανομή της παραγωγής διότι η Δύση πετάει το 40% των τροφίμων, ενώ η εντατική κτηνοτροφία αποτελεί πλέον πρόβλημα και είναι μη βιώσιμη (Στήβενσον, 2022).
- Στην Ελλάδα, με την πράσινη συμφωνία ΕΕ, υπάρχουν οπωρώνες, ελαιώνες, λιγότερο εντατική γεωργία έναντι των άλλων χωρών και επικρατεί το φιλοπεριβαλλοντικό μοντέλο αλλά δεν έχουμε λιπάσματα ή αρκετή ενέργεια που εξαρτώνται από την κρίση στην Ουκρανία και υπάρχει ενίσχυση της Ευρωπαϊκής αγροτικής παραγωγής σε σιτάρι, καλαμπόκι (Λινς, 2022).
- Ο Ατσαλάκης (2022), υποστηρίζει ότι «πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα στη χώρα μας με επιδότηση, κεφάλαιο κίνησης, νέες εκτάσεις παραγωγής στον αγρότη διότι οι χώρες με πλεόνασμα αυξάνουν συνεχώς τις τιμές των τροφίμων».
- Ο Κίντζιος (2022), διαπιστώνει ότι «λόγω της παγκοσμιοποίησης η Ελλάδα δεν μπορεί να επιστρέψει εύκολα στη δεκαετία του 1950, όπου υπήρχε επάρκεια, αλλά μπορεί να μειώσει το κόστος παραγωγής με τη γεωργία ακριβείας και να υπάρξει αλλαγή στην κατανάλωση με λιγότερο κρέας, περισσότερα όσπρια, λαχανικά, φρούτα. Πρέπει να επεκτείνουμε την παραγωγή των αγροδιατροφικών προϊόντων στη χώρα μας και αυτή η προσπάθεια μπορεί να υποστηριχθεί και από όλους τους Δήμους της χώρας».

- Στην ανωτέρω προσπάθεια υπάρχει σημαντική αρωγή και από την εκκλησία . Συγκεκριμένα ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος, πριν το Πάσχα (2022) ,ευρισκόμενος στην γενέτειρα του Ιμβρο, δήλωσε ότι « υπάρχει στενή σχέση του Χριστιανισμού με τους αγρότες διότι εξαγιάζει την καθημερινότητα και υπάρχουν οι άγιοι Άγιος Τρύφων, προστάτης των αγροτών, Άγιος Μοδέστος προστάτης των ζώων».
- Ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος θυμήθηκε ότι στην Ιμβρο υπήρχαν πολλά σιτηρά με θερισμό, αλώνισμα το καλοκαίρι καθώς και πολλά αμπέλια με τον τρύγο το φθινόπωρο, ενώ υπήρχαν και στην Τένεδο αμπέλια με επάρκεια για τους ντόπιους και εξαγωγές.
- Ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος (2022) υποστήριξε ότι « η γεωργία είναι η πιο σημαντική και δημιουργική ασχολία του ανθρώπου διότι εξασφαλίζει την τροφή και επιβίωση όλης της ανθρωπότητας, αλλά ο άνθρωπος κατέστρεψε το περιβάλλον και θα πρέπει να ξανανθίσει η πρωτογενής παραγωγή».
- Στον εκκλησιαστικό χώρο γίνονται σημαντικές προσπάθειες για την αναβίωση του αγροδιατροφικού τομέα, όπως η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΑΚΑΡΙΩΤΙΣΣΗΣ στο όρος Ελικών, όπου οι μοναχοί παρασκευάζουν με παραδοσιακό τρόπο «τσαντίλα» στραγγιστό γιαούρτι, τυριά , γαλακτοκομικά προϊόντα που έχουν γίνει ευρέως γνωστά εξασφαλίζοντας την αυτάρκεια της μονής αλλά και την προμήθεια των καταναλωτών με παραδοσιακά, αγροδιατροφικά προϊόντα .
- Η μονή παραχωρεί επίσης και περίξ αυτής κτήματα σε αγρότες προς καλλιέργεια και εξαγωγές.
- Η ανωτέρω τάση υπάρχει και στον ευρωπαϊκό χώρο σύμφωνα με εκπομπή της ΕΡΤ 2 «Μοναστήρια του κόσμου» όπου οι μοναχοί εκτός από τα θρησκευτικά τους καθήκοντα είναι και ενεργοί πολίτες με πολλές δράσεις όπως στην Πολωνία είναι καλλιεργητές, πυροσβέστες κ.λ.π.
-
- Σε μοναστήρι στη Βαλλονία-Βέλγιο οι μοναχοί έχουν μεγάλο ζυθοποιείο υπέρ της αυτάρκειας, κοινωνικής πρόνοιας, αλλά και εξαγωγών.
-
- Όλες οι ανωτέρω ενέργειες είναι σημαντικές και αξίζουν περαιτέρω έρευνας, για την επιτυχία και την εξάπλωση τους σε όλο το κοινωνικό σύνολο, με κοινωνικό αντίκτυπο και την διεύρυνση του αγροδιατροφικού τομέα.

- **ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ...**

- Σύμφωνα με τον **ΛΙΑΡΓΚΟΒΑ (2021)** και το βιβλίο του « **Δέκα χρόνια κρίση, τρία μνημόνια και μια πανδημία – Η Ελλάδα αναζητώντας διέξοδο**» επισημαίνεται ότι «πολλά θα εξαρτηθούν από τις μεταρρυθμίσεις σε τομείς όπως η δικαιοσύνη, η παιδεία, η υγεία, η πράσινη οικονομία και το κράτος.
- Το αναγκαίο recovery plan της χώρας μας πρέπει να υποστηρίζει το δόγμα που λέει «παράγω και εξάγω», με ενίσχυση του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα στα αγροδιατροφικά προϊόντα και στη συνέχεια να προχωρήσει στη μεταποίηση».
- Στην Ελλάδα οι επιπτώσεις της πανδημίας είναι πολλαπλές. Ο τουριστικός τομέας δέχτηκε ισχυρό πλήγμα λόγω των ταξιδιωτικών περιορισμών και του κλεισίματος των συνόρων και αφετέρου λόγω της μειωμένης ζήτησης. Η ραγδαία εξάπλωση του ιού σε αρκετές από τις σημαντικότερες χώρες προέλευσης των επισκεπτών –Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ, Ιταλία, Αγγλία- οδήγησε σε σημαντική μείωση των εισπράξεων .
- Ο τομέας του τουρισμού που συνδέεται με σειρά υπηρεσιών , αποτελεί βασικό πυλώνα της ελληνικής οικονομίας, οι επιπτώσεις για τη χώρα μας είναι σημαντικές διότι ο τομέας του τουρισμού συνεισφέρει άμεσα το 11,7% του ΑΕΠ και έμμεσα μεταξύ 25,7% και 30,9%, ενώ η απασχόληση τους μήνες αιχμής το 16,7% άμεσα και ως 44,2% έμμεσα, με πρωταγωνιστικό ρόλο στη μείωση της ανεργίας. (Λιαργκόβας, 2021)
- Τα προβλήματα στις επιχειρήσεις θα οδηγήσουν και σε αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, ενώ το ποσοστό των κόκκινων δανείων έφτασε το 29,6% ως το 2015 και εκτοξεύτηκε το 2018 στο 47,8% .
- Το ζήτημα αυτό είναι σοβαρό και υπήρξε κυβερνητική πρωτοβουλία για το σχέδιο ΗΡΑΚΛΗΣ που ψηφίστηκε από την Ελληνική Βουλή το 2019.

- Η καθημερινότητα των εργαζομένων, νοικοκυριών, επιχειρήσεων θα αλλάξει με βασική αρχή την καθολική αποστασιοποίηση, προκειμένου να αποτραπεί η διάδοση του κορονοϊού και να προφυλαχθεί η δημόσια υγεία.
- Παράλληλα εφαρμόστηκαν μέτρα στήριξης του εισοδήματος των εργαζομένων, επεκτάθηκε η διάρκεια του επιδόματος ανεργίας ενώ εφαρμόστηκαν πολιτικές διατήρησης των υφιστάμενων θέσεων εργασίας.
- Σύμφωνα με μελέτη του ΚΕΠΕ το ποσοστό εργαζομένων που θα μπορούσαν να εργαστούν από το σπίτι διαμορφώνεται στο 32,8%.
- Ωστόσο η εργασία από το σπίτι στη μετά κορονοϊό εποχή απαιτεί προσοχή, καθώς μπορεί να διευρύνει τις υφιστάμενες ανισότητες μεταξύ καλών και λιγότερο καλών θέσεων εργασίας, ενώ μπορεί να βλάψει την αποτελεσματική απασχόληση κάποιων εργαζομένων διότι η παραγωγικότητα της εργασίας από το σπίτι δεν είναι αναγκαστικά και μόνιμα ίδια με αυτή στον τόπο εργασίας, ενώ η επέκταση της εργασίας από το σπίτι εξαρτάται από τις τεχνολογικές δυνατότητες της χώρας οι οποίες αν και βελτιώνονται σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές παραμένουν περιορισμένες (Λιαργκόβας, 2020).
- Εφόσον υπάρξει πολιτική βούληση μπορεί να διαμορφωθεί το αναγκαίο νομικό πλαίσιο το οποίο να διασφαλίζει τα δικαιώματα του εργαζομένου και να μη δυσχεραίνει την επιλογή εργασίας από το σπίτι για τις επιχειρήσεις. Η πρόσφατη εμπειρία έδειξε ότι σε ακραίες περιστάσεις όπως η πανδημία, είναι απαραίτητη για οικονομικούς και ψυχολογικούς λόγους.
- Σε κάθε περίπτωση το μέγεθος της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας θα είναι μεγάλο και εξαρτάται από εξωγενείς και ενδογενείς παράγοντες. Η ιατρική-υγειονομική πρόοδος με τα εμβόλια είναι ο πρώτος καθοριστικός παράγοντας, με τα μέχρι τώρα δεδομένα να είναι ενθαρρυντικά.
- Ο δεύτερος εξωγενής παράγοντας σχετίζεται με την επιτυχία αντιμετώπισης της κρίσης στις άλλες χώρες. Η οικονομία μας είναι μικρή και ανοικτή και δυστυχώς εξαρτάται από ένα τομέα, τον τουρισμό με προφανείς διασυνδέσεις με το εξωτερικό.
- Θα έπρεπε από την έλευση του κορονοϊού να αλλάξουμε το παραγωγικό μας μοντέλο, ενισχύοντας και άλλους τομείς όπως αγροδιατροφικό ή μεταποίηση (Λιαργκόβας, 2020).
- Ο τρίτος παράγοντας σχετίζεται με την ΕΕ όπου τα πράγματα είναι θετικά για δύο λόγους. Πρώτον η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είναι σύμμαχός μας, σε αντίθεση με την προηγούμενη κρίση, όπου δεν είχαμε τη δυνατότητα να μπούμε στα μέτρα ποσοτικής χαλάρωσης.

- Επίσης οι υπόλοιποι ευρωπαϊκοί θεσμοί ανταποκρίθηκαν θετικά με 19,5 δις ευρώ επιδοτήσεις και 12 δις δανείων, είναι μεγάλο ποσό, και με άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία καταλήγουμε σε χρηματοδοτική στήριξη ύψους 70 δις ευρώ για την επόμενη επταετία, που σηματοδοτεί ένα νέο ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΣΑΛ για τη χώρα μας.
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκανε το βήμα για την ενίσχυση της συνοχής και της αλληλεγγύης στην ΕΕ. Εναπόκειται σε εμάς να αξιοποιήσουμε όλα αυτά τα χρήματα με κατάλληλο σχέδιο και στόχευση, ώστε να μετασχηματίσουμε το παραγωγικό μοντέλο της χώρας, ενισχύοντας την τοπική παραγωγή δηλαδή τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα που θα αποτελέσει το αναγκαίο recovery plan της χώρας με παραγωγή, εξαγωγή αγροδιατροφικών προϊόντων και τη μεταποίηση.
- Για να το πετύχουμε αυτό πρέπει να δούμε καιρικά ζητήματα όπως τα ενεργειακά ή και τα εργασιακά (π.χ. ασφαλιστικές κρατήσεις) κόστη. Θέματα που συζητάμε εδώ και χρόνια και που σχετίζονται με την ανταγωνιστικότητα της χώρας και για την επίλυση των οποίων θα ωφελήσει μια εθνική στρατηγική (Λιαργκόβας, 2020).
-
- Το διεθνές περιβάλλον διαφαίνεται ευνοϊκό με συνέδριο και συζήτηση αυτές τις ημέρες στην Θεσ/κη για νέα, κοινή αγροτική πολιτική, ενώ η ΤΖΑΝΕΤ ΓΕΛΕΝ υπουργός Οικονομικών της κυβέρνησης ΜΠΑΙΝΤΕΝ, ορίζει ελάχιστο φόρο πληρωμής από όλους και όχι μόνο από τους φτωχούς. Η Γέλεν (2021) είναι φανατική οπαδός του Κέυνς, του κράτους πρόνοιας και μαθήτρια του νομπελίστα Στιγκλιτς.
- Τέλος, θα πρέπει να αναστοχαστούμε, ιδίως στις μέρες μας με την οικονομική κρίση, την πανδημία αλλά και την ενεργειακή κρίση εν μέσω πολέμου Ρωσίας-Ουκρανίας, ποια είναι η κοινωνική και επιστημονική μας δράση σε ένα «μουσειοποιημένο» κόσμο.
-

- Η ιδέα των ουτοπικών σοσιαλιστών περί συνεταιρισμών και η επιτυχημένη εφαρμογή τους , όπως ανεφέρθη σε προηγούμενο κεφάλαιο , αλλά και το πετυχημένο παράδειγμα του Συνεταιρισμού των Αμπελακίων στη χώρα μας , φαντάζει ως ελκυστική λύση με παράλληλη δημιουργία ενός ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ για τον συντονισμό των κατά τόπους συνεταιρισμών.
- Αυτό μπορεί να συνδυαστεί με καινοτόμες ιδέες, όπως των Ελλήνων καθηγητών για τα εργαλεία συλλογής καρπών και τοποθέτησης πασάλων σε αγροκτήματα, ή ακόμα και η παραγωγή ανθεκτικών σκεπαστρων σε θερμοκήπια και κτήματα ώστε να μην καταστρέφονται σε χαμηλές θερμοκρασίες (πάγος,χαλάζι).
- Ενώ ο πόλεμος Ρωσίας-Ουκρανίας βρίσκεται σε εξέλιξη, με ορατή την ενεργειακή και επισιτιστική κρίση (Ρωσία παράγει 40 εκατ.τόνους σιτηρά, Ουκρανία 65 εκατ.τόνους, ΗΠΑ 103 εκατ. τόνους) και ήδη στις μέρες μας ,επίσημοι φορείς θεωρούν ότι είναι μία ευκαιρία για την Ελλάδα να γυρίσει στην παραγωγή αυτή. Ήδη στη Σύρο παράγεται ελληνική παρμεζάνα από ντόπιο αγελαδινό γάλα ενώ στη Σίφνο υπάρχει αυτάρκεια παραγωγής ρεβιθιών με τη γνωστή ρεβιθάδα σε πήλινα σκευη, φούρνοι από ξύλα . Στα Γρεβενά το Σεπτέμβριο 2022 έγινε η γιορτή ψωμιού κάνοντας γνωστό ότι εκεί παράγονται 20 χιλιάδες τόνοι σιτηρών ετησίως , ενώ στη ΔΕΘ η κυβέρνηση ανακοίνωσε οικονομική ενίσχυση στους αγρότες 60 εκατ.ευρώ και υποστήριξη οικονομική των φωτοβολταϊκών.
- Όλα τα ανωτέρω απαιτούν πολιτική βούληση και συναίνεση της πολιτείας, των βιομηχανιών, των πολιτών ώστε να πραγματοποιηθεί το *recovery plan* της χώρας μας και να οδηγηθούμε στην οικονομική ανάπτυξη, στην κοινωνική ευημερία, τη δημιουργία, την ευτυχία όλης της κοινωνίας.

-

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- E.M. Burns (2010). *Ευρωπαϊκή Ιστορία*.
- RICHARD R. WILK, LISA C. CLIGGETT (2010). *Οικονομία και πολιτισμός. Κριτική*.
- ΚΑΡΑΚΙΟΥΛΑΦΗ Χ., ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ Μ. ,(2017), *Κοινωνία ανεργία & κοινωνική αναπαραγωγή* (επιμ.). Gutenberg.
- ΛΙΑΡΓΚΟΒΑΣ Π., (2020). *Δέκα χρόνια κρίση, τρία μνημόνια και μια πανδημία*. Πατάκη.
- ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ Β. ,(2006). *Εισαγωγή στην Οικονομική Ιστορία της Ευρώπης*. τυπωθήτω.
- ΜΥΛΩΝΑΚΗΣ Δ. , (2012). *Οικονομική κρίση και οι αντινομίες της οικονομικής επιστήμης*. Σύγχρονα Θέματα, τεύχος 118-119, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2012.
- ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ Β. (2015). *Πολιτική οικονομία της ανάπτυξης. Μία εισαγωγή*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα.
- ΑΓΓΕΛΑΚΗΣ Α. , (2022, Μάρτιος 27). Βιώσιμη γεωργία. *Εφημερίδα των Συντακτών*.

Προέλευση γάλακτος: Ελλάδα

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΑΚΑΡΙΩΤΙΣΣΗΣ
ΟΡΟΣ ΕΛΙΚΩΝ

Ελληνικό
Σήμα

Καθαρό Βάρος:
200g e

Παρασκευάζεται με τον παραδοσιακό τρόπο "ισαντίλα"

2%
λιπαρό

ΣΤΡΑΓΓΙΣΤΟ ΓΙΑΟΥΡΤΙ
ελαφρύ